

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Bakalářská práce

CELIBÁT U ZASVĚCENÝCH OSOB

Autor práce: Ing. Stanislav Matyska

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Kolářová, Dr. theol.

Studijní program: Teologie (prezenční)

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracoval pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne: 31. března 2021

Stanislav Matyska

.....

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Lucii Kolářové, Dr. theol., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Chci také poděkovat své rodině za podporu během celého studia.

OBSAH

Úvod	6
1 Situace v prvních křesťanských staletích	8
1.1 Odkaz Ježíše Krista a apoštola Pavla.....	8
1.1.1 Ježíšův vztah k ženám	8
1.1.2 Apoštol Pavel o celibátu a vdovství	9
1.2 Prvotní křesťané	10
1.2.1 Pojetí kněžství a panenství	10
1.2.2 Ženy v prvotní církvi.....	12
1.2.3 Pojetí sexuality v prvotní církvi	13
1.3 Církevní otcové.....	14
1.3.1 Órigenés	14
1.3.2 Pouštní otcové a mnišství	15
1.3.3 Řehoř z Nyssy.....	16
1.3.4 Jan Zlatoústý	18
2 Požadavek celibátu	20
2.1 Historický pohled na kněžství a mnišství	20
2.1.1 Prvotní církev	20
2.1.2 Raný středověk	21
2.1.3 Vrcholný středověk.....	22
2.1.4 Novověk až po druhý vatikánský koncil.....	23
2.2 Teologické důvody celibátu	24
2.2.1 Důvody celibátu zasvěcených osob	24
2.2.1.1 Vzor v Ježíši Kristu	24
2.2.1.2 Boží dar	24
2.2.1.3 Apoštolát pro Boží království	25
2.2.1.4 Předzvěst budoucího života	25
2.2.1.5 Praktické důvody	25
2.2.2 Vztah kněžství a manželství	26
2.2.3 Vztah kněžství a eucharistie	27
3 K některým námitkám proti celibátu	28
3.1 Hlavní námitky proti povinnému celibátu	28
3.1.1 Nedostatek kněží	28
3.1.1.1 Námitka.....	28
3.1.1.2 Protiargumenty	28
3.1.2 Celibát je nepřirozený.....	29
3.1.2.1 Námitky	29
3.1.2.2 Protiargumenty	29
3.2 Ostatní námitky proti celibátu	30
3.2.1 Celibát nevychází z podstaty kněžství.....	30
3.2.1.1 Námitky	30
3.2.1.2 Diskuze	30
3.2.2 Nekompetentnost kněží v otázce manželství	31

Obsah

3.2.2.1 Námitka.....	31
3.2.2.2 Protiargumenty.....	31
Závěr.....	32
Seznam použitých zdrojů.....	35
Církevní dokumenty.....	35
Ostatní literatura.....	35
Seznam zkratk.....	37
Abstrakt.....	38
Abstract.....	39

ÚVOD

O otázce sexuální zdrženlivosti (později celibátu) se v průběhu historie křesťanství diskutovalo vždy.¹ I dnes je tato otázka stejně naléhavá a diskutovaná, jako kdykoli v minulosti. Právě proto byl celibát zvolen jako téma této práce. Celibát u zasvěcených osob bytostně souvisí s teologií a je důležité, aby mu rozuměli nejen kněží či seminaristé, kteří jím budou z hlediska církevního práva vázáni do smrti, ale i laici, kteří jím sice vázáni nejsou, ale vidí jej u svých pastýřů či řeholníků.

Cílem práce je popsat historický vývoj celibátu u zasvěcených osob od samého zrodu křesťanství až podnes s jeho různými důrazy, analyzovat teologické ukotvení požadavku na zavedení povinného celibátu v římskokatolické církvi především pro kněze, a nakonec se vyjádřit k některým námitkám proti celibátu.

Práce je členěna do tří kapitol: první kapitola pojednává o prvotní církvi – tedy od samotného jejího zakladatele Ježíše Krista až po církevní otce do 4. století. V této kapitole je nejprve pojednáno o Ježíšově vztahu k ženám, což utvářelo postoj k nim v prvním období šíření křesťanství. Dále je zmíněn postoj apoštola Pavla k celibátu, resp. panictví, a k vdovám. V druhé části kapitoly je popsáno, jak se změnilo pojetí kněžství v Novém zákoně oproti Starému zákonu a jak se poté vyvíjelo v prvotní církvi. Dále je zmíněn postoj k ženám a jejich úloha v prvotní církvi, a nakonec chápání sexuality a zdrženlivosti v pozdějších generacích. Ve třetí části kapitoly jsou představeny názory vybraných církevních otců na téma sexuality a panenství. Kromě nich je zde též uveden vznik mnišství, který se zakládá právě na zdrženlivosti. Tato kapitola nastiňuje historický kontext v oblasti vnímání zákona celibátu a uvádí čtenáře do druhé kapitoly.

Jelikož od 12. století celá římskokatolická církev požaduje od kandidátů kněžství celibát jako podmínku svěcení², je ve druhé kapitole popsán a reflektován požadavek kněžského celibátu. V první části kapitoly se nachází historický přehled pojetí zdrženlivosti zasvěcených osob od prvotní církve přes středověk a novověk až po druhý vatikánský koncil. V druhé části jsou popsány teologické důvody zavedení povinného celibátu, doplněny praktickými důvody. Je zde i zdůvodnění celibátu pro kněze ve vztahu ke svátosti manželství a eucharistie.

Ačkoli se církev již několikrát v průběhu historie jasně vyjádřila k otázce celibátu, který jako povinný znovu potvrdila i na prozatím posledním, druhém vatikánském koncilu, stále na toto téma probíhá bouřlivá diskuze.³ Třetí kapitola se tedy věnuje některým významným námitkám proti povinnosti celibátu pro kněze, kterými se její odpůrci snaží vyvrátit především teologické důvody pro celibát, a docílit tak jeho „zdobrovolnění“. Tato kapitola je pojata formou námitek proti celibátu a argumentů, které se snaží tyto námitky vyvrátit. V první části jsou uvedeny hlavní námitky proti zákonné povinnosti kněžského celibátu a v druhé části námitky ostatní, méně časté.

¹ Srov. DENZLER, Georg. *Dějiny celibátu*, s. 6.

² Srov. JEDIN, Hubert. *Malé dějiny koncilů*, s. 34.

³ Srov. DENZLER. *Dějiny celibátu*, s. 144.

Úvod

Jelikož větší část této práce je věnována historii, jsou relevantní informace čerpány od historiků, kteří se zabývali tématem celibátu, například *Dějiny celibátu* od Geoga Denzlera nebo *Tělo a společnost* od Petera Browna. K čerpání informací potřebných pro teologickou část byly použity hlavně církevní dokumenty dotýkající se problematiky celibátu, případně kněžství či mnišství. Nejsměrodatnější byla v tomto ohledu encyklika papeže Pavla VI. *Sacerdotalis caelibatus* dále exhortace papeže Jana Pavla II. *Pastores dabo vobis* nebo exhortace papeže Františka *Amoris letitia*. Vedle církevních dokumentů stojí za zmínku ještě kniha, kterou společně napsali papež Benedikt XVI. a kardinál Robert Sarah, *Z hloubi srdce*. Tato kniha je významná ve spojitosti s dnešní diskuzí okolo celibátu, protože je reakcí na synodu o Amazonii (2019), kde se mimo jiné diskutovalo o celibátu.

1 SITUACE V PRVNÍCH KŘEŠŤANSKÝCH STALETÍCH

Tato kapitola je uvedením do problematiky celibátu. Aby čtenář získal představu, proč a jak došlo v římskokatolické církvi k zavedení povinného celibátu, je nutné znát historický vývoj církve od jejího počátku v kontextu vnímání lidské sexuality a manželství. Proto tato kapitola začíná od osoby, kterou se křesťané snaží svým životem následovat – Ježíše Krista, a jeho apoštola – sv. Pavla. Na tyto osobnosti navazují prvotní křesťané, z nichž někteří chtějí být jako Ježíš, a to i v oblasti sexuality. Tuto kapitolu uzavírají pohledy vybraných církevních otců na téma vhodnosti celibátu pro křesťany tehdejšího světa.

Pro začátek je potřeba definovat slovo *celibát*, které je pro tuto práci klíčové a hojně se v ní vyskytuje. Georg Denzler uvádí následující definici celibátu: „V církevní oblasti běžně užívaný termín celibát (z latinského *caelebs* = bez manželství, svobodný) znamená neženatost, v níž je zahrnuta pohlavní zdrženlivost.“⁴ Slovo neženatost evokuje pouze mužské pohlaví, avšak výraz celibát se používá i ve spojitosti se ženami. Člověk, který žije v celibátu, tedy nežije v manželství a zřídka se jakéhokoli sexuálního jednání.⁵ Z uvedeného nevyplývá, že celibátník je zároveň paníc či panna. Panenství⁶ tedy není nutnou podmínkou pro celibát. V této práci se tyto dva pojmy prolínají a úzce spolu souvisí, ale nejedná se o totéž, ani se vzájemně nutně nepodmiňují.

1.1 Odkaz Ježíše Krista a apoštola Pavla

1.1.1 Ježíšův vztah k ženám

V kontextu židovství měly ženy *teologicky* stejný status jako muži – člověk jako takový je chápán ve vztahu k Bohu jako Boží stvoření, resp. jako stvořený k Božímu obrazu.⁷ Něco jiného bylo však jejich *faktické* postavení v rámci židovské společnosti. Mireia Ryšková uvádí, že v době Ježíše Krista měly ženy v Římské říši podřadné postavení ve společnosti a dominovali jim muži. Samy se nesměly podílet na veřejném životě, maximálně pod záštitou svého mužského příbuzného (manžela, syna, bratra...). Jejich doménou bylo hlavně vedení domácnosti, rození dětí a péče o ně. Byly podřízeny mužům a až na výjimky byly na něm plně závislé. Bez muže (například jako vdovy) neměly žádná práva ani ochranu. Na ženy bylo pohlíženo špatně hlavně v sexuální oblasti, byly považovány za svůdkyně, a muži proti nim měli předsudky, že jsou čarodějnice, což mohlo souviset s tím, že se angažovaly v duchovní sféře (v rámci kultu a jako vědkyně). Nebylo to tak, že by se ženami obecně pohrdalo. Některé byly ctěny a uznávány, pokud byly dobré matky a manželky, což bylo jejich hlavním posláním (srov. Př 31,10–31). V tehdejší době byly hlavně ceněny ženy, které dobře pracovaly, měly hodně dětí a dobrý vztah ke svému manželovi.⁸

⁴ DENZLER. *Dějiny celibátu*, s. 15.

⁵ Srov. Tamtéž.

⁶ Toto slovo zastupuje jak panenství u žen, tak panictví u mužů.

⁷ Srov. BALABÁN, Milan. *Hebrejské člověkosloví*, s. 42–86.

⁸ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 134–136.

1 Situace v prvních křesťanských staletích

V Novém zákoně pak převažuje především poslední zmíněný aspekt. Ježíš změnil pohled společnosti (alespoň té křesťanské) na ženy a zrovnoprávnil je s muži. Jeho vztah k ženám byl na tu dobu velmi neobvyklý. Říkal o nich podobenství a zastával se jich. Ježíšovo hlásání Božího království bylo adresováno jak mužům, tak ženám. Mezi jeho učedníky a následovníky byly ženy, které ho doprovázely a staraly se o něj (srov. Lk 8,1–3). Ženy, které se ocitly na okraji společnosti, přijímá k sobě a začleňuje je zpět do společenství (například uzdravení ženy trpící krvotokem – srov. Mk 5,25–34 – nebo uzdravení shrbené ženy – srov. Lk 13,10–17). Ježíš se neřídil dobovými zvyklostmi a nebál se prolamovat tabu (předpisy o čistém a nečistém nebo dodržování šabatu) – stoluje se ženami (sestry Marie a Marta – srov. Lk 10,38–42) a když za ním přijde nějaká žena, která se kaje za své hříchy, neodežene ji od sebe (milující hříšnice – srov. Lk 7,36–50). Josef Miklík popisuje událost pomazání v Betánii, kde Marie, sestra Lazarova, „vyplýtvala“ na Ježíšovo tělo drahocenný olej a když si rozpustila vlasy, aby olej utřela, pohoršila tím všechny přítomné, protože vlasy si na veřejnosti rozpouštěly jen prostitutky. Ježíš ale v jejím činu vidí lásku k němu a přede všemi ji chválí za to, co pro něj udělala, čímž jí navrácí právě ztracenou důstojnost.⁹ Ženy doprovázejí Ježíše při jeho křížové cestě a jsou přítomny u jeho pohřbu (srov. Mk 15,40–41). Jsou také prvními, kdo ohlašoval jeho zmrtvýchvstání (srov. Lk 24,9–10).¹⁰

Lze říct, že prvotní křesťané díky Ježíši pojímali ženy jako aktivní členky církve. Ježíšův radikální požadavek na následování se může zdát zaměřený proti rodině, ale není tomu tak. Ježíš hodnotu manželství a rodiny nijak nesnižoval. U židů byla možná polygamie, ale monogamie byla vnímána jako ideál. U křesťanů pak monogamie byla samozřejmostí. Ježíšův vztah k ženám byl sice revoluční, ale zachoval role mužů a žen (otec zůstal hlavou rodiny a matka hlavou domácnosti) a jejich právní postavení ve společnosti. Měl přísné požadavky v oblasti sexuality, aby tím chránil ženu a její důstojnost (srov. Mt 5,27–32), protože žena byla do té doby v této oblasti znevýhodněna, a s odvoláním na původní Boží záměr se stavěl proti rozvodu, taktéž z důvodu ochrany ženy (srov. Mt 19,3–9).¹¹

1.1.2 Apoštol Pavel o celibátu a vdovství

Ryšková uvádí, že v době sv. Pavla nebylo vůbec běžné žít v celibátu, protože v Římské říši se lidé dožívali průměrně dvaceti pěti let, takže byli pod tlakem (i ze strany římského zákona), aby uzavírali manželství, měli potomky, a tak nevymírali. Výjimku tvořili potulní kazatelé, učitelé a filozofové, kterých nebylo mnoho a kteří se zříkali rodiny, aby se mohli naplno věnovat svému poslání. Do této skupiny tedy patřili také Ježíš Kristus, Jan Křtitel nebo právě apoštol Pavel. Byli svým celibátem sice zvláštní, ale nebylo tak na ně pohlíženo, protože při vykonávání jejich činnosti to bylo normální. Z 1 Kor 7,27–35 by se mohlo zdát, že Pavel povyšuje celibát nad manželství, ale Ryšková má za to, že šlo spíše o to, aby se křesťan, který má hlásat evangelium, nerozptyloval starostmi o rodinu, ale vložil veškeré své úsilí a čas do šíření evangelia. Pavel totiž žil v přesvědčení, že paruzie (druhý příchod Ježíše Krista a s ním související konec světa) je už tak blízko, že

⁹ Srov. MIKLÍK, Josef. *Ježíš Kristus*, s. 40–49.

¹⁰ Srov. RYŠKOVÁ. *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 151–162.

¹¹ Srov. Tamtéž, s. 192–194.

není potřeba plodit další generace, zato je namísto toho třeba vložit veškerou svou energii a čas do šíření evangelia. Tak se dobře využije čas, který ještě zbývá, a co nejvíce lidí bude moct prostřednictvím hlásání poznat Ježíše Krista. Pavlovo očekávání se ale nenaplnilo a jeho slova o manželství a celibátu způsobila, že lidé, kteří přišli po něm, chápali manželství jako něco podřadného, co spíše vzdaluje od Boha, kdežto celibát jako přiblížení se k němu. Ryšková dále uvádí, že vzhledem k tomu, že se Pavel nikde nezmiňuje o své rodině, nelze vyloučit, že měl v minulosti manželku (nebo snad i děti), se kterou se buď rozvedl, nebo umřela. Jisté ale je, že v době svého misijního působení neměl žádnou ženu. Za zmínku stojí také to, že ve své řeči o manželství a celibátu (srov. 1 Kor 7) neopakuje, co říkal Ježíš, že by se hlasatelé radostné zvěsti měli vzdát své rodiny a majetku, aby byli svobodní pro Boží království (srov. Mt 19,12). Z 1 Kor 9,5 vyplývá, že Petr a další apoštolové měli s sebou na svých misijních cestách své manželky, takže nedostávali Ježíšovu striktnímu požadavku.¹²

Podle kardinála Tomáše Špidlíka sv. Pavel v listu Filipánům, kde říká, že už se neohlíží na to, co bylo, ale směřuje k tomu, co bude (srov. Flp 3,13–14), očekává paruzii, a v těch, kteří mají neposkvrněné tělo, vidí budoucí vzkříšené lidstvo.¹³ Co se týče vdov, Špidlík uvádí, že církev sice nebrání ženám, jejichž první manžel zemřel, aby se znovu provdaly, ale pokládá za ctnostnější, když už zůstanou vdovami.¹⁴ Také Denzler poukazuje na Pavlovo vyjádření v listu Korintánům o tom, že vdova se klidně může znovu vdát, ale bude pro ni lepší, když to neudělá (srov. 1 Kor 7,7–8).¹⁵ Ryšková srovnává vyjádření v listu Korintánům, kde Pavel pro ovdovělé ženy považuje za lepší, aby se už nevdávaly (srov. 1 Kor 7,39–40), s vyjádřením autora listu Timoteovi, který vznikl později, v době, kdy už pravděpodobně nebyl očekáván bezprostřední druhý Kristův příchod, a kde se píše, že vdovy mladší šedesáti let nemají být zapisovány na seznam vdov, a je přímo vyžadováno, aby se znovu provdaly (srov. 1 Tim 5,9–14).¹⁶

1.2 Prvotní křesťané

1.2.1 Pojetí kněžství a panenství

Ctirad V. Pospíšil poukazuje na rozdíl mezi starozákonním a novozákonním kněžstvím. Ve Starém zákoně byl kněz tím, kdo přinášel oběti (na obětované zvíře převedl to špatné z člověka, a tím sám sebe i lid očistil a usmířil s Bohem). Ježíš se proti tomuto vyhrazuje a upřednostňuje milosrdenství (srov. Mt 9,13) a lásku k Bohu a bližnímu (srov. Mk 12,33) před těmito oběťmi. Tak ustavuje úplně jiné, novozákonné kněžství, které také souvisí s obětí, ale už ne v tom starozákonním smyslu. Ježíš je vzorem kněze, protože obětoval sám sebe za nás. Kněz v novozákonním smyslu tedy obětuje sebe za druhé. Kněžství nemůže být bez oběti, a naopak. Proto ten, kdo se obětuje, je vlastně knězem. Ježíš si nedává sloužit, ale slouží druhým (srov. Mk 10,45). Přišel, aby položil svůj život za nás (srov. 1 Tim 2,4–6). Je to vidět i ve slovech ustanovení (srov. Mk 14,22–24).

¹² Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Pavel z Tarsu a jeho svět*, s. 98–101.

¹³ Srov. ŠPIDLÍK, Tomáš. *Spiritualita křesťanského Východu*, s. 85–86.

¹⁴ Srov. Tamtéž, s. 94.

¹⁵ Srov. DENZLER. *Dějiny celibátu*, s. 17–18.

¹⁶ Srov. RYŠKOVÁ. *Pavel z Tarsu a jeho svět*, s. 434.

1 Situace v prvních křesťanských staletích

Pospíšil píše o tzv. „nekněžském“ kněžství, jehož hlavní funkcí je apoštolát – hlásání evangelia (srov. Ř 15,16) a má prorocký charakter, protože nevychází z rodu (jako starozákonní, áronovské kněžství), ale z osobního povolání – Božího vyvolení. Apoštolové tedy byli kněžími pouze v tom smyslu, že zasvětili své životy hlásání evangelia lidem, kteří Krista neznali. Jediným a svrchovaným (nekněžským) veleknězem je ovšem pouze Ježíš Kristus, protože on dal slovu obět nový smysl tím, že se za nás obětoval úplně a jednou provždy.¹⁷

Podle Denzlera je velký rozdíl v pojetí kněze ve Starém a v Novém zákoně. Starozákonní kněz byl muž z kmene Levi, což byl kmen Bohem určený ke kněžské službě (srov. Joz 18,7). Jeho posláním bylo vykonávat kult – přinášet oběti a sloužit Bohu. V Novém zákoně se nic takového nepíše. Žádný z apoštolů nebyl nazván knězem, ani neměl v církevních obcích nějaké výsadní postavení. Na začátku si všichni členové církve byli rovni. Dalo by se říct, že všichni byli „laici“ – lid. Byli pouze ustanoveni představení (*episkopos/presbyteros*) a služebníci (*diakonos*), ale žádný kněz ve starozákonním smyslu.¹⁸

Od 3. století se ale z presbyterů začali stávat „kněží“ (*sacerdos* = svatý). (Důvody tohoto procesu jsou popsány níže u Ryškové, viz kap. 1.2.2, a u Pospíšila, viz kap. 2.1.1.) Kněží, a tím se zde myslí i biskupové, byli pokládáni za Bohem určené k předsedání na bohoslužbách a vedení obce, čímž se vyhrazovali vůči laikům (ostatním křesťanům, nekněžím). Kněz tak začíná být pokládán za svatého člověka, který je někým významnějším než laik, který je jen obyčejný člověk. Začala tak v církvi vznikat hierarchie, která však v Novém zákoně nemá oporu. Ovšem už v 1. století Klement Římský tvrdí, že představený má hlavně přinášet oběti. I pozdější církevní otcové (ve 2. a 3. století), jako Tertullián, Hippolyt Římský, Órigenés nebo Cyprián, pojmají *episkopy* (dohlížitele), *presbytery* (starší) a *diakony* (služebníky) ve starozákonním smyslu. Takto byl kněžími podle Denzlera uzurpován nárok na zprostředkování spásy lidem. Na začátku byli představení církevních obcí „ordinováni“ – dosazováni do svého úřadu – kupříkladu tak, že na ně apoštol vložil ruce. Postupem času (až dodnes) se přešlo ke „konsekraci“ – posvátnému svěcení, kterým je muž vyjmut ze světa laiků a povznesen do světa zasvěcených. Křesťané postupem času, když brali kněze jako vykonavatele kultu, zapomněli na novozákonní poselství, které mělo učinit konec starozákonnímu kněžství, protože Kristus je jediný (vele)kněz a svou neopakovatelnou obětí nám jednou provždy přinesl spásu. Už není potřeba vykonávat obětní kult (srov. Žd 4,14–5,10).¹⁹

Peter Brown připomíná, že mnozí duchovní v prvotní církvi žili ve zdrženlivosti a chudobě. Laici, kteří byli bohatí, podporovali církev jak majetkem, tak svými dětmi, aby si získali zásluhy. Dary byly ochotně přijímány, ale aby správa církve tímto způsobem nepřešla na bohaté a mocné laické podporovatele, museli v ní duchovní mít výsadní postavení. Toho dosáhli tím, že byli vysvěceni vkládáním rukou. Svěcení je povýšilo nad laiky a disponovalo k předsedání bohoslužbám.²⁰

¹⁷ Srov. POSPÍŠIL, Ctirad V. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, s. 283–287.

¹⁸ Srov. DENZLER. *Dějiny celibátu*, s. 7.

¹⁹ Srov. Tamtéž, s. 7–10.

²⁰ Srov. BROWN, Peter. *Tělo a společnost*, s. 116–117.

1 Situace v prvních křesťanských staletích

Špidlík ukazuje, jak se liší pojetí panenství ve Starém a Novém zákoně: Pro židy Starého zákona je bezdětnost známkou prokletí. U židů se tedy celibát nevyskytuje, až na výjimky: Judit, která se po smrti svého manžela už neprovdala, aby vykonala Boží dílo (srov. Jdt 8,4n; 16,22); prorok Jeremiáš, který se neměl ženit kvůli zničení Jeruzaléma (srov. Jer 16,1–4); prorokyně Anna, která se zasvětila službě Bohu v Chrámě (srov. Lk 2,37) a Jan Křtitel, který „připravoval cestu Pánu“ (srov. Jan 3,29). V Novém zákoně pak Ježíš Kristus mění pohled na celibát, když uvádí tři důvody neuzavření manželství – dva nedobrovolné (nezpůsobilost od narození a zapříčiněná druhými lidmi) a jeden dobrovolný (kvůli Božímu království) (srov. Mt 19,12). Dalším příkladem z téhož evangelia je deset panen, které čekají na Ženicha symbolizují církev (srov. Mt 25,1–6). Sv. Pavel v listě Korintánům staví celibát nad manželství (srov. 1 Kor 7,7).²¹ Na Ježíšově a Pavlově odkazu stavěli někteří křesťané už ve 2. století koncept zdrženlivosti, který nejprve adresovali všem křesťanům (viz kap. 1.2.3), později se na základě tohoto apelu zrodilo mnišství (viz kap. 1.3.2), ze kterého nakonec vzešel celibátní zákon pro kněze platný v celé římskokatolické církvi (viz kap. 2.1.3).

1.2.2 Ženy v prvotní církvi

Rovnocennost žen s muži v prvotní církvi byla podle Ryškové zapříčiněna jak veřejným působením Ježíše Krista (viz výše), tak očekáváním brzké paruzie, a také – teologicky – tím, že až bude svět přetvořen, nebude už na pohlaví záležet (srov. Lk 20,27–38). Apoštol Pavel to výslovně říká v listu Galatánům 3,26–28: „Vždyť jste všichni Božími dětmi vírou v Ježíše Krista. Vy všichni, pokřtění v Ježíše Krista, jste totiž oblékli Krista: není tu ani Žid, ani Řek, není tu ani otrok, ani svobodný člověk, není tu ani muž, ani žena; neboť vy všichni jste jedno v Kristu Ježíši.“²²

V listech apoštola Pavla jsou zmínky o mnohých ženách, které s ním spolupracovaly a měly nemalý podíl na misijní činnosti – například Foibé a s ní dalších sedm žen, z nichž nejznámější je asi Priska (srov. Ř 16), dále Chloe (srov. 1 Kor 1,11) nebo Apfia (srov. Fm 1,2). Ženy měly v prvotní církvi různé funkce a úkoly: jako apoštolka je výslovně označena jen jedna žena – Junia²³ (srov. Ř 16,7). Jako spolupracovnice v misii byly označovány ženy, které šířily evangelium buďto s Pavlem, nebo i samy v jiných městech, a také zakládaly domácí církve²⁴, jichž byly představenými, když dům patřil jim – např. Priska, Maria nebo Persis (srov. Ř 16). První člověk, který je v bibli označen slovem *diakonos* (jáhen/jáhénka), je žena, již zmíněná Foibé (srov. Ř 16,1), která asi byla také představenou církve scházející se v jejím domě. Jáhni měli na starosti charitu a evangelizaci. Stejně jako ženy doprovázely Ježíše, doprovázely i apoštoly a misionáře na jejich cestách. Buď to byly jejich manželky, nebo (častěji) prostě průvodkyně, které se staraly o zabezpečení jejich hmotných potřeb. Mezi prvními křesťany byly i prorokyně (srov. Sk 21,9; 1 Kor 11,5). Jak už bylo naznačeno výše, existovala také skupina vdov, což

²¹ Srov. ŠPIDLÍK. *Spiritualita křesťanského Východu*, s. 78–80.

²² Srov. RYŠKOVÁ. *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 381.

²³ V českých překladech je toto jméno v mužském tvaru (až od středověku). Ryšková podotýká, že mužská verze tohoto jména není doložena, kdežto ženská byla v době prvotní církve běžná.

²⁴ Domácí církvi se myslí společenství křesťanů, které se setkávalo v jednom domě, kam se vešlo několik desítek lidí (max. cca 40). Tehdy ještě neměli k dispozici veřejné chrámy, ve kterých by se mohli hromadně scházet, jak jsme zvyklí my.

1 Situace v prvních křesťanských staletích

byly starší ženy (nad šedesát let), které měly sloužit ostatním v obcích a modlit se za ně (srov. Tit 2,3–5).²⁵

Postavení mužů a žen v prvotní církvi bylo velmi vyrovnané (přestože muži početně převažovali) z výše zmíněných důvodů. Trvalo to ovšem jen po dobu asi dvou generací. Když křesťané viděli, že paruzie nepřišla a asi ani v dohledné době nepřijde, začali se přizpůsobovat okolní společnosti. Tím začaly ženy ztrácet na významu, jejich působíště se přesunulo zpět do rodin a křesťanským obcím zase začali dominovat muži (srov. 1 Kor 14,34–35; Ef 5,21–6,9; Kol 3,18–4,1; 1 Pt 2,18–3,7). Tento „zpětný proces“ byl nevyhnutelný, protože křesťané museli vyjít z provizorního stavu očekávání brzkého konce a začlenit se do okolní společnosti, která na ně svým uspořádáním v určitých oblastech vyvíjela tlak. Přestože u křesťanů se prosadil patriarchální model společnosti, žena zde nebyla viděna jako podřadná bytost, ale ve víře v Ježíše Krista jí, stejně jako všem ostatním lidem, včetně pohanů a otroků, byla přisuzována stejná důstojnost jako muži.²⁶

Výše zmíněný zpětný proces prvotní církve popisuje i Denzler: Na začátku si byli všichni křesťané rovni – tzn. i muži a ženy. Čím větší však byla vážnost mužů, tím více byly potlačovány ženy. Na ženy se začalo pohlížet jako na bytostně zlé, takže se jim muži začali vyhýbat. Církevní obce postupně začínají spravovat výhradně muži žijící v celibátu. Jde však o dlouhodobější proces. Zvláště po Ediktu milánském císaře Konstantina I. z roku 313, kdy církev přestala být pronásledovaná, a byla dokonce upřednostněna před pohanstvím, se od kněží začalo očekávat, že budou svatí. Svatost se projevovala hlavně sexuální zdrženlivostí, a to ať byl kněz ženatý, nebo ne (ještě tedy ne celibátem). Na tehdejší kněze působil i odříkavý způsob života asketů, které měli křesťané ve velké úctě. Postupně se tak u kněží objevuje myšlenka nevstupovat do manželství vůbec, aby je život s ženou nevzdaloval od Boha.²⁷

1.2.3 Pojetí sexuality v prvotní církvi

Důvodů, proč se někteří prvotní křesťané ve 2. století začínají vzdávat pohlavního života, bylo více, profilyovaly se však vesměs na pozadí teologickém. Podle Browna křesťané věřili, že Ježíš Kristus svým příchodem na zem a svým vykupitelským dílem učinil konec starého světa ovládaného Ďáblem. Až přijde podruhé, bude svět přetvořen a nebude už žádné trápení ani smrt. Cítili, že svým úsilím musí paruzii uspíšit. Jediný způsob, jak tomu mohou napomoci, je ovládnutí své sexuality. Sexuální pud totiž nevede jen k ukojení nízkých tužeb, ale i k plození, což křesťané vnímali jako svoji slabost, protože tím, že si zajišťovali potomky, „prodlužovali svůj život“ o další pokolení. Jejich silná potřeba sexu jim připomínala jejich pomíjivost a smrt. Proto byla zdrženlivost a celibát elegantním rozvázáním tohoto koloběhu života, plození a smrti, který by běžel neustále dál a Ježíšem vydobyté svobody bychom se tak nikdy nedočkali.²⁸

Vnímání sexuality se tedy změnilo z normálního zajištění pokračování svého rodu na projev otroctví, do kterého celé lidstvo upadlo kvůli hříchu Adama a Evy. Mnozí

²⁵ Srov. RYŠKOVÁ. *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 382–385.

²⁶ Srov. Tamtéž, s. 385–388.

²⁷ Srov. DENZLER. *Dějiny celibátu*, s. 9.

²⁸ Srov. BROWN. *Tělo a společnost*, s. 73–75.

křesťané tak pokládali zdrženlivost za naprostou samozřejmost. Vznikaly tedy malé skupiny křesťanů, které se izolovaly do samoty, aby se vyhnuly manželství a pokušení. Tito křesťané tvrdili, že Ježíš sám říkal, že vláda smrti potrvá, dokud budou ženy rodit děti.²⁹

Dvě důležité osobnosti, které v této době působily, jsou Tacián Syrský a Markión. Oba vyžadovali od svých následovníků přísnou sexuální zdrženlivost. Podle Taciána něj se má člověk co nejvíce spojit s Duchem Svatým. K tomu měla pomoci právě pohlavní zdrženlivost. Jeho následovníci byli nazýváni enkratité (z řeckého *enkrateia* = zdrženlivost). Vycházeli z následujícího výkladu příběhu o Adamovi a Evě: Na začátku byli tito Bohem stvoření lidé naprosto svatí, a to díky úzkému sepětí s Duchem Svatým. Tímto se lišili od hloupých a tělesných zvířat, kterým byli jako lidé nadřazeni. Hříchem se však pouto s Duchem přetrhlo, a tím, že lidé přišli o vztah k Duchu, navázali tělesný vztah k sobě navzájem, což se projevovalo mimo jiné pohlavním stykem. To ale nebyl původní Boží záměr s člověkem. Lidé se tak svou tělesností snížili na úroveň zvířat. Důsledkem je, že už nemohou žít věčně, musejí uzavírat manželství a rozmnožovat se pohlavním způsobem. Enkratité tedy svou zdrženlivostí usilovali o obnovení dávno ztraceného vztahu s Duchem Božím, tím pádem o svatost a uspíšení druhého Kristova příchodu.³⁰

Markión měl jiný pohled na věc: Vycházel z dualismu ducha a hmoty a odlišoval Boha Stvořitele od Boha lásky – Boha židů od Boha křesťanů. Chtěl, aby se křesťané oprostili od všeho, co je svazuje – od manželky, dětí a veškerých rodinných pout, což bylo pro křesťany šokující, protože to byly hodnoty, díky kterým přežívali a pomalu se rozrůstali. Představoval si, že se věřící takto osvobození vymaní z vlivu Boha Stvořitele a otevrou se pro misi. A skutečně, jeho celibátníci začali rychle toto nové křesťanské hnutí šířit od Malé Asie přes Sýrii až po Írán. Markiónovci nabyli zhruba stejných počtů jako ostatní křesťané.³¹

1.3 Církevní otcové

Církevní otcové pokládají panenství za původní, přirozený stav člověka, ve kterém se člověk nacházel před vyhnáním z ráje.³²

1.3.1 Órigenés

V Órigenově době (začátek 3. století) byl podle Browna mezi mysliteli rozšířený dualismus duše a těla. Říkalo se: „Tělo je hrobem duše.“ Tím se myslelo, že dobrá duše je uvězněna ve zlém těle, což se projevuje např. pokušením v oblasti sexuality, kdy člověk nechce hřešit a usiluje o čistotu (dobrá vůle jako projev dobré duše), ale tělo chce opak (žádostivost jako projev zlého těla). Tento postoj Órigenés nezastával, čímž dosti vybočoval z řady svých současníků. Tvrdil, že bytí v těle pro duši nejenže není ničím

²⁹ Srov. BROWN. *Tělo a společnost*, s. 75–77.

³⁰ Srov. ABBOTT, Elizabeth L. *Historie celibátu*. s. 67–68.

³¹ Srov. BROWN. *Tělo a společnost*, s. 77–81.

³² Srov. ŠPIDLÍK. *Spiritualita křesťanského Východu*, s. 85.

1 Situace v prvních křesťanských staletích

zlým, ale je to pro ni dokonce milost Boží.³³ Kvůli tělu sice častokrát prožíváme trápení a pokušení, ale zároveň je pro nás výzvou a možností znovu se přiblížit Bohu, protože nás omezení související s tělem a okolním materiálním světem vybízí, abychom směřovali k něčemu (někomu) dokonalejšímu. Sexualitu a rozdílnost pohlaví vnímal jen jako dočasné atributy na cestě zpět k Bohu. (Manželství a s ním související plození a rození dalších generací bylo pro něj naprosto nedůležité.) Postupně tak budeme očištěni a „oduchovněni“. To neznamená, že se z nás stanou duchové. Budeme mít stále své tělo, které už ale nebude zatíženo těmito věcmi, které jsme získali, když jsme se oddělili od Boha.³⁴

O Órigenovi se říká, že se asi ve dvaceti letech nechal vykastrovat. Někteří se domnívali, že to udělal proto, aby nemohl být obviňován z poměrů se svými žačkami; jiní zase, aby zahnal sexuální pokušení. (Faktem je, že kastrace v tomto věku způsobuje neplodnost, ale nezaručuje, že se s její pomocí člověk zbaví pokušení.) Podle Browna to ale udělal proto, aby na sobě smazal rozdíl mezi pohlavími³⁵. Tím, že člověk žil ve stavu tělesné neposkvrněnosti, zachoval si podle Órigena pradávnou čistotu, kterou jeho duše měla, když byla ještě u Boha. Tak si člověk zachoval svou pravou identitu a svobodu. Ten, kdo vstoupil do manželství a oddal se tělesnosti, přijal řád tohoto světa a podlehl tlaku, kterým na nás svět působí. Kdo se neoddal tělesnosti, může jít ve svém poznání hlouběji a už za života zakoušet nebe a Krista. Podle Órigena nebylo tělo stvořeno pro pohlavní styk, ale pro to, aby bylo chrámem Ducha Svatého, který přebývá jen v neposkvrněném těle. V jednom svém spisu píše, že právě skrze neposkvrněné tělo panny se mohl vtělit Bůh, který tomuto světu přinesl spásu. Obecně podle něj Bůh konal největší díla, která měnila svět, s lidmi, kteří žili v trvalé čistotě. Tímto myšlením ovlivnil celý křesťanský Východ na mnoho generací, které přišly po něm.³⁶

Také podle Špidlíka Órigenés spatřuje v panenství něco, co člověka dělá duchovním a připodobňuje ho Bohu, který je také panenský. Kromě toho, že neposkvrněné tělo je Božím chrámem, se zdrženlivý člověk podobá Ježíši Kristu proměněnému na hoře Tábor, nebo Panně Marii, která je matkou Krista. Svým panenstvím člověk jakoby vyruší moc dědičného hříchu, protože už nepodléhá tělu ani své vůli, ale vůli Boží. Órigenés však přiznává, že zachovat si neposkvrněnost je velmi náročné a vyžaduje to od člověka odříkání. Panenství popisuje doslova jako „duchovní kastraci“.³⁷

1.3.2 Pouštní otcové a mnišství

Někteří křesťané na Blízkém východě odcházeli do pouště, mimo civilizaci, aby odříkáním v oblasti jídla, pití a spánku (hraničilo až se smrtí) zaháněli své sexuální potřeby. Byli to tzv. pouštní otcové. Tímto asketickým způsobem života se podle

³³ Órigenés měl teorii, že duše stvořených bytostí se samy dobrovolně oddělily od prapůvodní jednoty s Bohem, a v míře, v jaké se od Boha oddělily, v takové degradovaly ze své původní a Bohem chtěné dokonalosti. (Andělé se od Boha oddělili jen maličko, lidé více, ale každý v jiné míře, a démoni skončili nejhůře, protože Boha úplně odmítli.) Andělé i démoni nás celý život neustále ovlivňují, ale záleží jen na nás, koho z nich budeme poslouchat.

³⁴ Srov. BROWN. *Tělo a společnost*, s. 128–134.

³⁵ Přišel tím totiž o svoje vousy, které byly typickým atributem muže.

³⁶ Srov. BROWN. *Tělo a společnost*, s. 134–140.

³⁷ Srov. ŠPIDLÍK. *Spiritualita křesťanského Východu*, s. 82–83 a 92–93.

1 Situace v prvních křesťanských staletích

Elizabeth L. Abbottové snažili potlačovat žádostivost, kterou v sobě pociťovali. Omezením své tělesnosti chtěli povznést svého ducha a dostat se tak do co nejužšího spojení s Bohem. Někteří z nich však své sexualitě nakonec podlehli a způsobovali skandály se ženami, které se buďto zrovna vyskytovaly na poušti, nebo za kterými docházeli do obydlených míst v její blízkosti. (Stávalo se také, že když některá žena nechtěně otěhotněla, obvinila ze zneužití některého pouštního otce, což bylo možné právě kvůli skandálům, ke kterým ze strany otců občas docházelo.) Pouštní otcové někdy upadali i s osobami stejného pohlaví, a to jak s mladými chlapci, kteří byli na poušť přiváděni, aby se od nich učili ctnostnému životu, tak mezi sebou navzájem.³⁸

Z pouštních otců ale vzešli i opravdoví světci, kterým se podařilo ideál celibátu naplnit, například sv. Antonín Veliký, sv. Pachomios nebo sv. Simeon Stylita, který proslul tím, že žil na sloupu a dělal zázraky. První dva zmínění světci jsou zakladateli mnišství (*monasticismus*), které se vyvinulo z života na poušti, kde se asketové záměrně izolovali do samoty, pryč od světa se všemi jeho svody a pokušeními. Tyto jedince však záhy začali vyhledávat jiní, kteří nedokázali žít tak svatě jako oni, a měli je jako duchovní učitele. Z takovýchto menších skupin se posléze zformovaly větší, takže tito svatí otcové stanovili pravidla, která se v nově zformovaných kláštorech musela dodržovat, aby byl uchován ráz svatého života. Říkali si mniši (*monachos* – z řeckého *monos* = samotný, tedy člověk žijící v oddělení od ostatních). I přes přísná asketická pravidla, kterými měla být potlačována tělesnost, se stávalo, že se někteří mniši provinili proti zdrženlivosti spolu navzájem nebo i se zvířaty.³⁹

Na Západě se podle Denzlera novozákonní ráz křesťanství nejdéle zachoval v mnišství, protože ještě v 6. století většina mnichů nebyla kněžími. Bylo jim kladeno na srdce, aby se vyhýbali biskupům a ženám, protože biskupové by je chtěli vysvětit na kněze a ženy by se za ně chtěly provdat.⁴⁰ Záporný postoj k ženám u mnichů potvrzuje i Špidlík, který zdůvodňuje klauzuru v kláštorech a zákaz návštěv všem, kteří by u mnichů mohli vyvolat pokušení (děti, hezcí mladíci, kastráti a ženy). Obecně mezi mnichy panoval názor, že ženám je potřeba se vyhýbat, protože svou svůdností mohou mnicha připravit o všechno (duchovní, co tak těžce získal) a zbavit ho tak mnišství. Někteří dokonce ženy považovali za ďáblův nástroj.⁴¹

1.3.3 Řehoř z Nyssy

Brown uvádí, že s rostoucím proudem asketismu začali mít ve 4. století obyvatelé Kappadokie (oblast v dnešním Turecku) strach, že vymřou, protože jim začali mladí muži odcházet za duchovními učiteli mimo města a učili se tam ctnostnému a odříkavému životu. Jelikož v té oblasti nebyla poušť, zdržovali se asketové v blízkosti měst a svým učením je ovlivňovali. Společnost ve městech byla nastavená tak, že ženy byly podřízeny mužům a fungovalo tam také otroctví. Asketové ale hlásali rovnost všech lidí, takže si ženy stříhaly své dlouhé vlasy, které byly známkou jejich podřízenosti, a spolu s otroky chodily ve stejném šatu, čímž se stíraly rozdíly mezi pohlavími i mezi

³⁸ Srov. ABBOTT. *Historie celibátu*. s. 91–97.

³⁹ Srov. Tamtéž. s. 97–100 a 108–111.

⁴⁰ Srov. DENZLER. *Dějiny celibátu*, s. 10.

⁴¹ Srov. ŠPIDLÍK. *Spiritualita křesťanského Východu*, s. 93–94

1 Situace v prvních křesťanských staletích

společenskými vrstvami. To se nelíbilo ani biskupům ve městech, ani patriarchům v říši. V té době byla velká chudoba a občas hladomor, takže vznikala asketická bratrstva starající se o chudé, vedená Basilem (zakladatelem basiliánského mnišství). Tito asketové viděli, jak se bohatí brání proti smrti hromaděním majetku na horší časy a plozením co největšího počtu dětí a odsuzovali to jako nekřesťanské.⁴²

Basilův mladší bratr Řehoř měl podobné názory jako on a navazoval ve svých úvahách na Órigena. Tvrdil, že Adam a Eva nebyli muž a žena, ale jeden člověk a druhý jako jeho společník, aby Adam (člověk) nebyl sám. Bůh je bezpohlavní (není ani muž, ani žena) a stvořil člověka jako dokonalou nepohlavní bytost ke svému obrazu. Rozdílnost pohlaví dal Bůh člověku při stvoření skrytě, projevila se až následkem prvotního hříchu.⁴³ Adam a Eva byli vyhnáni z ráje a stali se smrtelnými. Aby zachovali svůj rod, stali se mužem a ženou a probudila se v nich sexualita. Řehoř říkal, že sexualita není Božím trestem, naopak milostí, protože díky ní může lidský rod po vyhnání z ráje pokračovat i jako smrtelný, a nebyl kvůli pádu prvního člověka vyhuben. (Dar sexuality je znamením Boží dobrotivosti, že nás nezavrhl, když jsme se od něj hříchem odvrátili.) Člověk byl na začátku čistý (v nejširším slova smyslu) – prozářený Božím světlem, ale hříchem klesl na úroveň zvířat. Úkolem každého člověka je tedy vrátit se k původnímu stavu čistoty (nebo se mu alespoň pokusit co nejvíce přiblížit). Řehoř tvrdil, že manželství a plození dětí je obrannou reakcí lidí na skutečnost smrti a strach z ní. Sám se bál blížící se smrti, a jako jedinou možnost, jak se zbavit strachu z ní, viděl život ve zdrženlivosti (přestože byl sám ženatý). Tak člověk zastaví i samotnou smrt, protože jí už nedá nikoho, koho by mohla pohltnout. Člověk tedy tím, že zastaví kontinuitu lidského rodu, zničí smrt a jako čistý se znovu přiblíží Bohu. Řehoř měl obecně negativní vztah k hmotnému světu okolo nás, avšak ne k tělu. Podle něj skutečnost, že lidská duše dostala tělo, není takový problém jako to, že lidé vytvořili zkaženou společnost, která se stará jen o hmotné zajištění (skrže zplozené potomky a nahromaděný majetek), čímž se snaží uniknout smrti. Díky panenství se člověk oprostí od honby za pomíjivým štěstím a začne vnímat štěstí duchovní (viz výše).⁴⁴

Špidlík uvádí Řehořovu metaforu ptačího letu. Člověk žijící zdrženlivě je lehký jako pták, čímž se podobá Duchu Svatému. Potvrzuje to, co píše Brown: panenství je pro Řehoře návratem k Bohu a předobrazem nebe. V kontrastu s ním vidí manželství, které člověka zatěžuje a je pro něj zdrojem starostí. Sexuální akt plodí jen další smrtelnost, kdežto panenství je předzvěstí nesmrtelnosti. Řehoř v manželství vidí stav, který je nejdál od Božího království, kdežto ti, kdo zvolili celibát, se Božímu království nejvíce přibližují a smrt se u nich zastaví a bude zničena (protože díky nim už nepokračuje lidský rod, nad kterým by mohla vládnout).⁴⁵

⁴² Srov. BROWN. *Tělo a společnost*, s. 218–224

⁴³ Tady by se dalo doplnit, že Bůh v sobě zahrnuje jak mužství, tak ženství. Proto když stvořil člověka ke svému obrazu, vložil do něj oba tyto atributy, z nichž jeden byl následkem hříchu upozaděn (u mužů ženství a u žen mužství).

⁴⁴ Srov. BROWN. *Tělo a společnost*, s. 224–230.

⁴⁵ Srov. ŠPIDLÍK. *Spiritualita křesťanského Východu*, s. 83–87.

1.3.4 Jan Zlatoústý

Sexualita, manželství a panenství bylo tématem i u sv. Jana Zlatoústého. Podobně jako jeho výše zmínění předchůdci i on hlásal krásu panenství, zatímco manželství považoval za zbytečné. To všechno s vidinou blízkého Kristova příchodu. Brown dokládá, že Zlatoústý kázal na konci 4. století v Antiochii, což bylo tehdy slavné velkoměsto, jehož obyvatelé byli na něj hrdí a svými rodinami chtěli ještě zvětšit jeho slávu. Zlatoústý byl velmi nadaným řečníkem a vytýkal svým posluchačům jejich postoj k manželství. To podle něho nemá sloužit primárně k plození potomků, kteří se stanou členy městské společnosti, ale manželé se mají vzájemně učit kontrolovat svou žádostivost. Tvrdil, že země už je naplněna lidmi, tudíž není potřeba se dále rozrůstat. Pokud lidé stále chtějí uzavírat manželství, má to být proto, aby nesmilnili a naučili se ovládat svůj sexuální pud. Varoval především před sexualitou mladých, kterou považoval za divokou. Proto hlásal takové uspořádání rodiny, kde otec je přísnou hlavou a pomůže svým dětem najít si co nejdříve manžela/manželku, aby svou sexuální energii pravidelně vybíjeli doma, a ne někde jinde. Nebyl sice zastáncem plození dalších dětí, ale bylo to pořád lepší, než aby se křesťané přizpůsobovali duchu velkoměsta, kde bylo smilstvo na denním pořádku.⁴⁶

Zlatoústému záleželo také hodně na chudých. Almužna pro něj byla ještě důležitější než zdrženlivost. Vzorný křesťanský život není výsadou zbožných mnichů žijících v horách, ale všech křesťanů. Nemusejí vznikat bratrstva, která by se starala o chudé (jak tomu bylo v Kappadokii), ale má to dělat každá křesťanská rodina. Manželka má být podřízena svému muži a děti otci, aby celá rodina pojala za své křesťanské postoje hlavy rodiny. Další věcí, na které Zlatoústému velmi záleželo, byla lidská důstojnost všech lidí bez ohledu na společenské postavení. Antiochie byla jako velkoměsto místem, kde se dělo mnoho nemravných věcí, bez ohledu na to, zda šlo o křesťany, židy nebo pohany (kteří tam žili pospolu). Například nahota byla běžnou věcí, na kterou se dalo narazit v divadlech, kde museli herci z nižších vrstev hrát nazí, nebo v cirkusech, kde se hrály nevázané hry, nebo také ve veřejných lázních, kde byli nazí naopak bohatí, protože si mohli dovolit ukazovat na odív svá dobře udržovaná těla ozdobená drahými šperky. Dívky z nižších vrstev neměly možnost být chráněny před chlípností bohatých a mocných. Zlatoústý to chtěl změnit hlásáním rovnosti všech lidí před Bohem. Všichni mají stejnou lidskou důstojnost, takže nikdo nemá právo zmocnit se těla cizího člověka nebo vidět jeho nahotu.⁴⁷

Pro naše téma je zásadní Špidlíkův popis toho, jak se Zlatoústý dívá na rozdíl mezi křesťanem žijícím ve světě a mnichem žijícím v zasvěceném životě. Říká, že jediný, co je odlišuje, je celibát. Ten je podle něj spolu s chudobou známkou dokonalé lásky, což je ideál pro všechny křesťany. Ten, kdo není schopen této dokonalé lásky, žije v manželství. Je zde viděn rozdíl mezi přikázáním (rozjímání, bdění, posty...) a doporučením (chudoba a čistota neboli celibát, potažmo panenství). Přikázání platí pro všechny, kdo se chtějí nazývat křesťany, ale doporučením mohou dostat jen ti, kdo Krista tak milují, že jsou schopni se pro něj zříct svého majetku a své sexuality. Zlatoústý je podle Špidlíka mezi

⁴⁶ Srov. BROWN. *Tělo a společnost*, s. 231–235.

⁴⁷ Srov. Tamtéž, s. 235–243.

1 Situace v prvních křesťanských staletích

církevními otci výjimečný tím, že neodsuzoval manželství jako něco podřadného nebo zlého oproti celibátu. Tělesná láska je ale nedokonalá, proto manželé mají dospět k duchovní lásce. Pokud se takto navzájem milují, jsou jako Boží Trojice, kde se jednotlivé božské osoby milují na téže úrovni. Zlatoústý dochází k tomu, že se manželství nesmí snižovat, protože by se tím snížilo i panenství, které je vlastně duchovním manželstvím člověka a Krista (viz kap. 2.2.2. Názor, že panenství je duchovní manželství, zastávají i ostatní církevní otcové, ale propojenost manželství klasického a toho duchovního se vyskytuje jen u Zlatoústého.⁴⁸

⁴⁸ Srov. ŠPIDLÍK. *Spiritualita křesťanského Východu*, s. 61–63, 84–85 a 90–91.

2 POŽADAVEK CELIBÁTU

V této kapitole je popsán vývoj pohledu církve na aspekt sexuality, zdrženlivosti a manželství u zasvěcených osob od prvotní církve ve starověku přes středověk až po druhý vatikánský koncil (1962–1965). Dále jsou zde uvedeny teologické a praktické důvody pro celibát zasvěcených osob. Jednotlivé důvody jsou podrobně rozebrány ve vybraných, teologicky relevantních souvislostech (osoba Ježíše Krista, eschatologie, svátost manželství a eucharistie atd.).

2.1 Historický pohled na kněžství a mnišství

2.1.1 Prvotní církev

Presbyteři v prvotní církvi pomáhali episkopovi s vedením obce. Když se církev rozrůstala a z některé obce se vydělilo menší společenství, byl presbyter určen episkopem, aby vedl danou obec, která stále patřila do správy episkopovi. Podle Davida N. Powera tak došlo k tomu, že se služba episkopa od služby presbytera moc nelišila. Episkop se postupně přestával věnovat pouze své obci a udržoval jednotu a společenství s ostatními obcemi. Jáhni měli na začátku důležitou úlohu v obci, spojenou s praktickou činností a církevní správou. Postupně se ale jejich činnost zredukovala na službu u oltáře.⁴⁹

Christoph Marksches uvádí, že už v druhé polovině 2. století byla v křesťanských obcích třístupňová hierarchie (episkop, presbyteři a jáhni). Od 3. století už měla každá církevní obec v čele jednoho episkopa s presbytery a jáhny. Tehdejší křesťané toto uspořádání považovali za správné a Bohem chtěné. Za Ježíše nebyla žádná hierarchie, ani po jeho smrti, ale jak se křesťané přesouvali z venkova do měst, která byla spravována hierarchií, přejali tento model, který se postupem času stále více upevňoval. Hierarchie v prvotní církvi tedy vznikla především přizpůsobením se okolní společnosti.⁵⁰

V novozákonním listu Timoteovi se píše, že představený prvokřesťanské církevní obce – episkop/presbyter – měl být ctnostný, maximálně jednou ženatý, dobrý otec a manžel (srov. 1 Tim 3,2–4). V prvních křesťanských staletích se podle Hanse Rottera někteří z nich zříkali manželství pro Boží království (srov. Mt 19,12).⁵¹ Na synodě ve španělské Elvíře (300–303) bylo poprvé v historii latinské církve duchovním (biskupům, kněžím a jáhnům) výslovně zakázáno ženit se a plodit děti pod hrozbou vyloučení z duchovního stavu (srov. DENZ 118). Mimo Španělsko se duchovní až po Ediktu milánském (313) zdržovali pohlavního styku, když sloužili u oltáře, aby zachovali tzv. kultickou čistotu.⁵²

⁴⁹ Srov. POWER, David N. Kněžství. In: FIORENZA, Francis S. a GALVIN, John P., ed. *Systematická teologie III*, s. 109–111.

⁵⁰ Srov. MARKSCHIES, Christoph. *Mezi dvěma světy*, s. 186–189.

⁵¹ Srov. ROTTER, Hans. *Sexualita a křesťanská morálka*, s. 91.

⁵² Srov. Tamtéž, s. 91.

2 Požadavek celibátu

Pospíšil uvádí, že se z nekněžského kněžství (viz kap. 1.2.1) apoštolů (hlasatelů radostné zvěsti) brzy začalo stávat kněžské kněžství (jako ve Starém zákoně), a vysvětluje důvody tohoto zvratu: Křesťany fascinovaly texty Starého zákona, kde se píše o kultu, o posvátných rituálech a obětech, o svatých velekněžích atd. Během 3. a 4. století začal být biskup vnímán jako starozákonní velekněz a presbyterům a jáhnům se říkalo levité. Po Ediktu milánském upadalo pohanství (se svými chrámy a kultem) a společnost potřebovala vzniklé prázdné místo něčím vyplnit, protože na duchovno a kult byla zvyklá. Křesťané se tomuto požadavku přizpůsobili. Měli také tendenci chápat Ježíše Krista jako starozákonního velekněze, protože Nový zákon na některých místech analogicky odkazuje na starozákonní oběti, které ovšem myslí novým způsobem. Osoba kněze tak byla v průběhu času zbožšťována.⁵³

Ve stížnosti papeži Siriciovi z 10. 2. 385 stojí: Mnozí kněží a jáhni plodí děti, a to jak s vlastními manželkami, tak i cizoložně, a obhajují to tím, že ve Starém zákoně se píše, že kněžím a levitům je dovoleno plodit potomky. Papež Siricius na to reaguje kategorickým zákazem jakéhokoli pohlavního styku pro duchovní. Zdůvodnil to teologicky: Ježíš nepřišel Zákon zrušit, ale naplnit (srov. Mt 5,17). Muži mají milovat své ženy čistě – jako Kristus miluje svou církev, aby ji posvětil a očistil, protože ji chce mít svatou a neposkvrněnou. Kněží a jáhni jsou vázáni těmito příkazy, aby v den svěcení odevzdali jak svá srdce, tak svá těla zdrženlivosti. Tak potěší svého Pána v obětech, které každý den obětují (srov. DENZ 185).

2.1.2 Raný středověk

Ve 4. a 5. století bylo kněžství ze strany teologů vyzdvihováno a prohlašováno za posvátné, tvrdí Denzler. Zvláště sv. Jan Zlatoústý, který ve svém pojednání *O kněžství* prohlašoval kněze za „správce nebeského úřadu“. Eucharistie byla tehdy nově považována za sakrální oběť, za opravdový obětní obřad. Od kněží, kteří tuto oběť prováděli, se tak očekávalo, že budou žít v celibátu po vzoru Ježíše Krista. Denzler říká, že obraz kněze šel v průběhu historie vždy ruku v ruce s celibátem. Apoštol Pavel v listu Korint'ánům doporučuje všem křesťánům, aby byli jako on svobodní (srov. 1 Kor 7,1.7–8). Toto doporučení se v tehdejší době začalo adresovat zvláště kněžím. Nejen oni, ale i laici se měli z důvodu účasti na posvátné oběti snažit o pohlavní čistotu. Papež Řehoř I. Veliký ztotožňuje kněze až s bohy nebo anděly, proto mají podle něj takovou důstojnost jako nikdo z lidí.⁵⁴

Abbotová uvádí, že v 5. století Západ přebíral myšlenku mnišství od Východu, protože v něm viděl možnost naplnění celibátního ideálu. Začaly se tak budovat kláštery i v Evropě. Zakladatelem západního mnišství je sv. Benedikt (z Nursie), který sepsal rozsáhlá pravidla (tzv. řehole), která měli mniši dodržovat. Benedikt však od Východu nepřebíral asketický způsob života mnichů, protože mu to nepřipadalo potřebné, a také proto, že na Západě v té době nebyl takový nedostatek jako na Východě o několik století dříve. To mělo za následek, že i přes slib chudoby a čistoty některé kláštery nabyly velkých majetků a rozmohlo se v nich smilstvo. Často byly politicky a mocensky svázané se státem (resp. opati klášterů s panovníky), mniši nedodržovali celibát a žili

⁵³ Srov. POSPÍŠIL. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, s. 288–289.

⁵⁴ Srov. DENZLER. *Dějiny celibátu*, s. 7 a 10.

bohémským životem. Tak se stalo, že se Západ odklonil od původního smyslu mnišství, kterým bylo co největší přiblížení se Bohu, dosahované potlačováním tělesnosti (drastickým odříkáním) a izolací od světa a jeho vlivů.⁵⁵

2.1.3 Vrcholný středověk

Papež Řehoř VII. v 11. století podle Abbottové zahájil reformu nejen mnišství, ale i celé církve (požadavek celibátu pro všechny duchovní). Byl to benediktinský mnich jménem Hildebrand pocházející z kláštera v Cluny. Tento klášter se odlišoval od většiny ostatních tím, že nebyl nijak svázan se státem, nýbrž podléhal přímo papeži. Jeho opati trvali na dodržování řehole, a tak se klášter stal vzorem pro ostatní. Řehoř chtěl obnovit církev, aby se osvobodila od světských vlivů a celá podléhala přímo papeži.⁵⁶

Denzler píše, že v 11. a 12. století usedali na Petrův stolec monasticky orientovaní papežové, kteří chtěli, aby kněží žili asketicky a jako mniši. Bylo to způsobeno i tím, že kněží té doby často hřešili simonií⁵⁷ a nikolaitismem⁵⁸. Vše směřovalo k celibátu – aby se kněží neženili a žili sexuálně zdrženlivě, čímž dosáhnou svatosti hodné svého výsostného povolání. Papeži byl podporován komunitní život kanovníckého hnutí, protože když kněží budou spolu, budou se navzájem podporovat ve svatém způsobu života.⁵⁹

Kultická čistota kněží se podle Rottera v průběhu času stále více upevňovala, až byla na prvních dvou lateránských koncilech definitivně nařízena.⁶⁰ První lateránský koncil (1123) zakázal kněžím, jáhnům a podjáhnům žít s manželkami, konkubínami nebo jinými ženami, kromě těch, u kterých nemůže vzniknout podezření smilstva, a jen když je to nutné (matka, sestra, teta...) (srov. DENZ 711). Druhý lateránský koncil (1139) podle Huberta Jedina zneplatnil manželství uzavřené kleriky a mnichy.⁶¹

V celém středověku a novověku bylo podle Powera kněžství zaměřeno výhradně na rituály a eucharistickou oběť.⁶² Kvůli celibátu se z jáhenství stal pouhý předstupeň kněžství. Postupně byl v církvi kladen důraz na hierarchii a rituální kněžství. Biskup, kněz a jáhen už tedy nestáli vedle sebe – jako v prvotní církvi, ale nad sebou – jako dnes. Na laiky bylo pohlíženo jako na příjemce milosti od Boha, kterou jim zprostředkovávají zasvěcené osoby, které mají takovou účast na posvátné moci, jak vysoko stojí v církevní hierarchii. Ve vrcholném středověku měl biskup na starosti hlavně výkon jurisdikční moci ve své diecézi, kněz vysluhování svátostí a služba jáhna byla prakticky eliminována.⁶³

Denzler k tomuto doplňuje, že v období vrcholného středověku prohlásili scholastičtí teologové kněžské svěcení za svátost. Novokněz tak získává „nesmazatelný

⁵⁵ Srov. ABBOTT. *Historie celibátu*, s. 111–114.

⁵⁶ Srov. Tamtéž, s. 114–115.

⁵⁷ Svatokupectví neboli obchod s duchovními věcmi.

⁵⁸ Nedovolené uzavírání manželství u kněží.

⁵⁹ Srov. DENZLER. *Dějiny celibátu*, s. 11.

⁶⁰ Srov. ROTTER. *Sexualita a křesťanská morálka*, s. 91.

⁶¹ Srov. JEDIN. *Malé dějiny koncilů*, s. 34.

⁶² Srov. POWER. Kněžství. In: FIORENZA a GALVIN, ed. *Systematická teologie III*, s. 105.

⁶³ Srov. Tamtéž, s. 111–112.

charakter“, který mění podstatu jeho bytí (podobně jako při křtu) a zůstává mu navždy. Ani kdyby chtěl, nemůže se stát znovu laikem.⁶⁴

2.1.4 Novověk až po druhý vatikánský koncil

V 16. století přišla reformace, která kritizovala církev jak po stránce praktické, tak teologické. Kritizován byl podle Powera malý důraz na víru, Boží milost, službu slova svátosti a na královské kněžství laiků a také institucionalizace církve. Církev na kritiku reagovala tridentským koncilem (1545–1563), který ustanovení kněžství a hierarchie přisoudil Ježíši Kristu. Bylo též stanoveno, že episkopát má božský původ a že mezi laiky a duchovními je ontologický rozdíl (viz níže).⁶⁵

Tridentský koncil podle Denzlera v reakci na útoky ze strany protestantů pojal kněze úzce a jednostranně jako toho, kdo vykonává oběť v chrámě. Hlásání evangelia tak bylo upozaděno. (Po tomto koncilu byl již docela malý rozdíl mezi knězem a mnichem, co se týče spirituality – modlitba breviáře, liturgické služby a celibát.) Římský katechismus, který poté vyšel, označoval kněze za Boží tlumočníky a vyslance, kteří jsou zde na zemi jako „zástupci nesmrtelné vznešenosti a moci Boží“. Denzler to nazývá „politováníhodným věroučným vyjádřením“, které mělo velké následky v mentalitě celého křesťanského světa. Concilem tak byl obraz kněze předurčen na stovky let dopředu. Stala se z něj osoba odlišující se od ostatních křesťanů jak v oblékání, tak výsadními stavovskými právy, tak odtažitým způsobem života (hlavně kvůli celibátu). Kněz působil vznešeně a budil velký respekt a úctu.⁶⁶

Na koncilu byl znovu potvrzen celibát tím, že pod hrozbou klatby zakázal tvrdit, že duchovní mohou po slibu čistoty uzavřít manželství, dále že zákaz manželství duchovním snižuje hodnotu manželství a že duchovní mající po slibu čistoty mohou uzavřít manželství, když cítí, že nemají dar čistoty (srov. DENZ 1809).

Papež Pius IX. ve svém *Syllabu omylů* z 8. 12. 1864 vyvrací omyl papeže Bonifáce VIII., který potvrdil, že složením slibu čistoty u duchovních se ruší platnost uzavřeného manželství (srov. DENZ 2972).

Podle Powera druhý vatikánský koncil stanovil, že kněžské svěcení v sobě zahrnuje pastorační, vysluhování svátostí a hlásání Božího slova (srov. LG 21, 26). Kromě toho také deklaroval, že biskupské svěcení je také svátost (ne pouze posvátné ustanovení, jak se myslelo dříve), obnovil jáhenství, které bylo považováno jen za předstupeň kněžství, a spolu s ním i trvalé jáhenství. Tím koncil obnovil raně křesťanské pojetí služby třístupňového kněžství a odklonil se od pojetí, které se v církvi vyskytovalo od středověku až po 20. století.⁶⁷

Druhý vatikánský koncil podle Pospíšila napravil též vyvyšování osoby kněze nade všechny meze, čímž se vrátil k novozákonnímu pojetí a zasadil kněze a biskupy

⁶⁴ Srov. DENZLER. *Dějiny celibátu*, s. 11.

⁶⁵ Srov. POWER. Kněžství. In: FIORENZA a GALVIN, ed. *Systematická teologie III*, s. 112.

⁶⁶ Srov. DENZLER. *Dějiny celibátu*, s. 11–12.

⁶⁷ Srov. POWER. Kněžství. In: FIORENZA a GALVIN, ed. *Systematická teologie III*, s. 105.

z nadřazené pozice zpět do Božího lidu. Ti už tak nejsou jen vykonavateli liturgických obřadů a v posvátném oddělení od lidí, ale jsou apoštoly – hlasateli evangelia.⁶⁸

2.2 Teologické důvody celibátu

2.2.1 Důvody celibátu zasvěcených osob

Jedny z nejčastěji zmiňovaných teologických argumentů pro celibát, které podávala církevní tradice v průběhu času, jsou podle Denzlera tyto: vzor v Ježíši Kristu, Boží dar, apoštolát pro Boží království a předzvěst budoucího života.⁶⁹ Tyto argumenty zde budou postupně rozebrány a bude pojednáno i o praktických důvodech celibátu, které k němu neodmyslitelně patří.

2.2.1.1 Vzor v Ježíši Kristu

Podle encykliky papeže Pavla VI. *Sacerdotalis caelibatus – O kněžském celibátu* (1967) je hlavním důvodem celibátu plné niterné spojení kněze s Ježíšem Kristem a církví (srov. SC 54). Ježíš Kristus byl sám panícem, aby sloužil Bohu a lidem. Tento vztah mezi celibátem a kněžstvím, který je vidět u Krista, jenž je nejvyšším knězem, má být napodobován kněžími. Čím víc se kněz vymaní z moci těla, tím víc se přiblíží tomuto ideálu. (srov. SC 21) Tak jako v podobnosti o pšeničném zrně, které odumře, aby přineslo hojný užitek (srov. Jan 12,24), i kněz odumírá sobě každý den a zřiká se rodiny z lásky ke Kristu a jeho církvi, a tak přinese hojný užitek. (srov. SC 30)

Svätostí svěcení je muž připodobněn Kristu-knězi. Kristus je hlava těla, kterým je církev, a kněz je úděm tohoto těla, který spolu s ostatními úděy slouží jak hlavě, tak i ostatním úděm. Ježíš v Mt 5,48 říká: „Budete dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský Otec.“ Kněží se o tuto dokonalost mají snažit především proto, že se zasvětili Bohu zvláštním způsobem, a stali se Božími nástroji k tomu, aby pokračovali v jím započatém díle k obnově celého lidstva. (srov. PO 12)

Muž se přijetím kněžského svěcení stává rovným Ježíši Kristu a má být jako on. Kněz je obrazem Ježíše Krista, protože je stejně jako on ženichem církve. (srov. Ef 5,25) Má ji milovat úplně, stejně jako ji miluje Ježíš Kristus, a má se jí zcela odevzdat. (srov. PDV 22, 29) Kněz uprostřed věřících zastupuje Krista. Důstojnost kněze spočívá v tom, že má být ve všem jako Kristus (srov. SC 31). Celibátem se muž podílí na Kristově kněžství i jeho životním stavu (srov. SC 23). Celibát připomíná tajuplné manželství mezi Kristem a církví (srov. PO 16).

2.2.1.2 Boží dar

Celibát je dar, který kněz svobodně a ochotně přijal od Boha (srov. OT 10). Chce-li muž přistoupit ke kněžskému svěcení, musí jej svobodně a rozhodně přijmout (srov. PDV 29). Je to dar, kterým se zasvěcené osoby s nerozděleným srdcem odevzdávají Bohu (srov. 1 Kor 7,32–34; LG 42). Slib čistoty je i pro řeholníky Božím darem, který přijali od Ježíše

⁶⁸ Srov. POSPÍŠIL. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, s. 290.

⁶⁹ Srov. DENZLER. *Dějiny celibátu*, s. 83.

2 Požadavek celibátu

Krista. Čistota je vedle chudoby a poslušnosti jednou z evangelijních rad lidem. (srov. LG 43) Podle Rottera je celibát charismatem, které člověk přijímá s povoláním ke kněžství.⁷⁰

2.2.1.3 Apoštolát pro Boží království

Kněz se rozhodl „opustit domov a rodinu“ pro Boží království (srov. Lk 18,29). Apoštolská práce souvisí s odříkáním, čímž se kněz účastní Ježíšova poslání. (srov. SC 22) Pastýřská láska je naprostým sebedarováním se církvi, tak jako se z lásky daroval Ježíš Kristus (srov. PDV 23). Celibát je zdrženlivost pro Boží království, která byla v církvi vždy velmi ceněna (srov. LG 42). Slib čistoty pro Boží království (srov. Mt 19,12) je znamenitým Božím darem (srov. PC 12). Rotter vnímá celibát jako prorocký (stejně jako Pospíšil – viz kap. 1.2.1). Podle něj vychází z nároku evangelia a vyžaduje úplnou oddanost apoštola/kněze. Celibátem se projevuje Boží láska, kterou kněz rozdává lidem bez toho, aby ji očekával nazpět.⁷¹

2.2.1.4 Předzvěst budoucího života

Kněz má na sobě ukazovat, jaké to bude v nebi, kde se lidé nebudou ženit, ani vdávat, ale budou jako andělé (srov. Mt 22,30; SC 34, 39). Celibátník je předzvěstí budoucího světa, který už nyní můžeme zakoušet skrze víru a ve kterém se lidé nebudou ženit ani vdávat (srov. PO 16). Kněz svým celibátem ukazuje na budoucí vzkříšení (srov. Lk 20,34–36; OT 10). Panenství je druh lásky, který je znamením horlivosti pro Boží království (srov. 1 Kor 7,32). Ukazuje na plnost života v nebi. (srov. AL 159) Kněz je znamením nadcházejícího Božího království (srov. SC 31). Podle Rottera zřeknutí se manželství vyjadřuje eschatologické očekávání a touhu po budoucím přetvořeném světě, ve kterém teprve přijde naplnění.⁷²

2.2.1.5 Praktické důvody

Následující důvody sice nejsou ryze teologické, ale úzce s teologií souvisí. Bez nich by odůvodnění celibátu bylo nedostatečné. K tomu, aby se kněz mohl zcela odevzdat lidem, je potřebný celibát, aby mohl církev milovat a s nerozděleným srdcem jí sloužit (srov. PDV 29). Kněz v celibátu má více svobody, času a energie věnovat se pastoraci, než kdyby byl zaměstnán starostmi o rodinu (srov. SC 32). Celibátem se kněz zasvěcuje Kristu novým způsobem a snáze jde za ním s nerozděleným srdcem. Celibátník má víc prostoru pro službu lidem a také pro kontakt s Bohem skrze modlitbu a Boží slovo. (srov. PO 16; SC 27) Čistota činí lidské srdce svobodným pro Boha a druhé lidi (srov. 1 Kor 7,32–35; PC 12).

Pro kněžskou službu je podle kardinála Roberta Saraha nezbytné, aby kněz vystoupil z běžného způsobu života, dal se tak plně k dispozici Bohu, a tím i druhým lidem. Proto musí žít v celibátu, který toto úplné sebedarování umožňuje.⁷³ V případě ženatého kněze, který má děti, by bylo problematické jeho přeložení na jiné místo. Přesuny jsou snazší, když je kněz sám. Celibát usnadňuje evangelizaci, dává knězi svobodu, aby byl ochoten jít kamkoli, riskovat a za Ježíše Krista i položit život, protože

⁷⁰ Srov. ROTTER. *Sexualita a křesťanská morálka*, s. 91.

⁷¹ Srov. Tamtéž.

⁷² Srov. Tamtéž.

⁷³ Srov. SARAH, Robert. Milovat do krajnosti. In: *Z hloubi srdce*, s. 51, 53–55.

není k nikomu vázán (manželka, děti...).⁷⁴ Církev není jen lidskou institucí či organizací, ale Kristovou nevěstou. Bez celibátních kněží by o tuto identitu přišla.⁷⁵

2.2.2 Vztah kněžství a manželství

Manželství i kněžství jsou stavy, které se týkají celého člověka a vyžadují úplné sebedarování. Proto podle Benedikta XVI. nelze být v obou těchto stavech najednou. Církev si je toho vědoma, a tak od kandidátů kněžství vyžaduje, aby se zřekli manželství. V prvních křesťanských staletích bylo možné být vysvěcen na kněze a zároveň žít v manželství, ale takový kněz musel žít se svou manželkou „jako bratr a sestra“. Mnoho manželských párů se takto zasvětilo Bohu.⁷⁶

Celibát znamená dát svobodně veškerou svou lásku Bohu, což se projevuje naprostým darováním se lidem (srov. PDV 44). Z lásky ke Kristu vychází i láska k církvi. Pokud kněz miluje Ježíše Krista, může milovat i lidi, se kterými přichází do styku (srov. 2 Kor 4,5; Jan 21,17; PDV 23). Kněz se celibátem vzdává manželství pro Boží království, aby miloval Boha s nerozděleným srdcem (srov. OT 10). Řeholníci žijící v celibátu tajemně ukazují na vztah Krista s církví, který se plně ukáže v budoucím věku (srov. PC 12).

Celibát znamená svobodu, protože člověk nevlastní druhého člověka. Naproti tomu v manželství láska symbolizuje vztahy uvnitř svaté Trojice, která, přestože zahrnuje rozdílné osoby, je dokonalou jednotou. Rodina také ukazuje na Ježíše Krista, který je v úplně jednotě s Bohem Otcem, i když se stal člověkem, zemřel na kříži a vstal z mrtvých. Manželé se podobně „vtělují jeden do druhého“, protože jsou jedním tělem a obětují svůj život jeden za druhého. Celibát je eschatologickým znamením zmrtvýchvstalého Krista a manželství je dějinným znamením pozemského Krista. (srov. AL 161)

Podle Saraha má každý člověk povolání do manželství, protože každý má být „nevěstou“ Krista. Člověk žijící v manželství uskutečňuje tento vztah se svou manželkou/manželem a kněz ho uskutečňuje úplným sebeodevzdáním se Bohu (a tím i církvi). Obě svátosti jsou analogické, protože v sobě zahrnují naprosté sebedarování. S Benediktem XVI. se shoduje v názoru, že jeden člověk nemůže přijmout obě tyto svátosti. Kněz veškerou svou lásku dává církvi. Kdyby měl manželku, byl by rozpolcen, protože logika kněžství vylučuje jakoukoli jinou „manželku“ než církve. V kněžství kněz je Kristus a jeho nevěsta je církev. Svěcení ženatých mužů redukuje důstojnost manželství i kněžství.⁷⁷

Apoštol Pavel uznává, že každý dostal od Boha nějaký specifický dar (srov. 1 Kor 7,7). Z toho lze vyvodit, že celibát a manželství jsou si jako životní stavy rovné. Jeden je dokonalejší v jednom ohledu, druhý zase v jiném, ale obecně nelze povyšovat jeden nad druhý. Celibát není dokonalý díky sexuální zdrženlivosti, ale díky tomu, že vychází z evangelia a že se v něm uskutečňuje láska. Dokonalost manželství vyplývá z téhož,

⁷⁴ Srov. SARAH, Robert. Milovat do krajnosti. In: *Z hloubi srdce*, s. 56–57.

⁷⁵ Srov. Tamtéž, s. 61–62, 75; Srov. SARAH, Robert a BENEDIKT XVI. Ve stínu kříže. In: *Z hloubi srdce*, s. 105.

⁷⁶ Srov. BENEDIKT XVI. Katolické kněžství. In: *Z hloubi srdce*, s. 34.

⁷⁷ Srov. SARAH. Milovat do krajnosti. In: *Z hloubi srdce*, s. 59–63.

takže každý člověk může žít život v dokonalosti, pokud je věrný svému stavu/povolání. (srov. AL 160)

2.2.3 Vztah kněžství a eucharistie

Pastýřská láska kněze k lidem se zakládá v eucharistii a je jí živena. Eucharistie je centrem života kněze. To, co se odehrává při mši (Kristova oběť za lidstvo), se kněz snaží pojmout za své, aby se i on každý den obětoval za lidi, v čemž mu pomáhá modlitba a Boží milost. (srov. PO 14) Když kněz koná bohoslužbu, obětuje podle Benedikta XVI. s láskou svůj život pro ostatní lidi a pro Ježíše Krista. Celibát je pro kněze nezbytný, protože se jím sjednocuje s Ježíšem Kristem v jeho kněžství a vzdává se tak všeho, co by patřilo jen jemu.⁷⁸ V eucharistii se zpřítomňuje Ježíšova oběť na kříži. Stejně tak se má kněz celým svým životem obětovat za církev, k čemuž dostává milost od Boha. (srov. PDV 23)

Kněz nevykonává jen nějaký obětní obřad, ale obětuje sám sebe, jako to udělal Ježíš Kristus. Podle Sarah je celibát důležitý pro slavení eucharistie, protože ji kněz slaví celou svou bytostí. Ženatí kněží by způsobili „pastorační katastrofu“, protože lidé by v takových kněžích neviděli úplné sebeodevzdání. Když kněz při mši říká slova „Toto je moje tělo, které se za vás vydává...“ (Lk 22,19), nejen že tím zpřítomňuje Kristovu oběť na kříži, ale sám se stává Kristem a obětuje své tělo se všemi jeho tužbami z lásky k církvi. Proto je důležité, aby tento akt kněz vykonával každý den slavením mše svaté, která je „důvodem jeho existence a dává smysl jeho životu“. Slavením eucharistické oběti se kněz učí, co je to úplné sebedarování, jaká je logika celibátu. Lidé už od prvotní církve intuitivně spojovali zdrženlivost s eucharistií. Tyto dvě věci spolu nesouvisí kvůli posvátnosti obřadu (že by kněz nesměl být „poskvrněn“, když vykonává eucharistickou oběť). Jde spíš o to, že slavením eucharistie vyjadřuje, že se k církvi staví stejně jako Ježíš – odevzdává se jí celý (nejen svou vůlí, ale i svým tělem). Tento velmi důležitý atribut ženatý kněz postrádá.⁷⁹

⁷⁸ Srov. BENEDIKT XVI. Katolické kněžství. In: *Z hloubi srdce*, s. 23.

⁷⁹ Srov. SARAH. Milovat do krajnosti. In: *Z hloubi srdce*, s. 51–52 a 80–84.

3 K NĚKTERÝM NÁMITKÁM PROTI CELIBÁTU

Před druhým vatikánským koncilem podle Denzlera muselo mnoho kněží opustit kněžství, protože se oženili. V té době došlo k razantnímu úbytku kněží v katolické církvi. Mnozí biskupové a kněží považovali zákon celibátu za neudržitelný a požadovali jeho zrušení. Na koncilu ale nebyla otázka celibátu diskutována. Pavel VI., který koncilu předsedal, chtěl zákon celibátu za každou cenu udržet, a ještě jej posílit. Nechtěl tedy, aby se na toto téma na koncilu diskutovalo.⁸⁰ Po skončení koncilu vydal encykliku *Sacerdotalis caelibatus*, ve které hájí kněžský celibát a vysvětluje důvody, proč církev trvá na jeho zachování.

Ve své encyklice Pavel VI. uvádí námitky proti povinnému celibátu (viz SC 5–11), na které odpovídá, a zdůvodňuje oprávněnost požadavku celibátu pro kněžskou službu. V této kapitole jsou uvedeny ty nejdůležitější námitky a argumenty proti nim, které jsou doplněny i z jiných zdrojů.

3.1 Hlavní námitky proti povinnému celibátu

3.1.1 Nedostatek kněží

3.1.1.1 Námitka

Pokud církev nezruší povinnost celibátu jako podmínku pro kněžské svěcení, bude nadále ubývat kněží, protože celibát odrazuje zájemce o kněžství. Způsobí to velké škody, hlavně v místech, kde je už teď málo kněží. Zákon celibátu překáží naplňování Božího plánu spásy a může ohrozit šíření evangelia v misijních oblastech, kde se pro nedostatek kněží nebude moct misie uskutečňovat. (srov. SC 8)

3.1.1.2 Protiargumenty

Podle Pavla VI. nebyl nikdy v historii církve kněží „dostatek“. „Žeň je hojná, ale dělníků je málo“ (Lk 2,10). Už na úplném začátku, když měli Ježíšovi učedníci jít evangelizovat celý tehdejší svět, bylo jich na to až příliš málo, ale on jim slíbil, že vždycky bude s nimi (srov. Mt 28,20), a vyzval je, aby se nebáli (srov. Lk 12,32). Boží království je jako zrní hozené do země, které klíčí a roste, ani člověk neví jak (srov. Mk 4,26–29). (srov. SC 47)

Dále tvrdí, že příčinou nedostatku kněží není celibát. Kdyby byl, měly by církve, kde není celibát povinný, (procentuálně) kněží více, ale není tomu tak. Příčinu úbytku nových kněžských povolání spatřuje spíše v sekularizaci společnosti a tím pádem i rodin, kde se při předávání víry kněžské povolání může rozeznat. (srov. SC 49) Sarah s tímto souhlasí: Svěcením ženatých mužů by se počet kněží zásadně nezvýšil, spíše by to narušilo správné chápání kněžství a církve.⁸¹

Sarah vyvrací i představu, že bez kněží nelze dělat misie. Z tohoto hlediska by podle něj svěcení ženatých mužů způsobilo „ekleziologický zmatek“. Hlásání evangelia přece není vyhrazeno jen kněžím, ale všem pokřtěným a biřmovaným. Také by se tím

⁸⁰ Srov. DENZLER. *Dějiny celibátu*, s. 40–41.

⁸¹ Srov. SARAH. Milovat do krajnosti. In: *Z hloubi srdce*, s. 79.

3 K některým námitkám proti celibátu

odporovalo druhému vatikánskému koncilu, který uznal úlohu laiků v církvi. Klerikalizování laiků by proto podle Saraha bylo krokem zpět. Církev není pouze tam, kde jsou kněží, ale tam, kde jsou křesťané. Uvádí příklad Japonska, kde křesťané kvůli pronásledování žili dvě stě let bez kněží, přičemž si zachovali živou víru.⁸² V podobném duchu se vyjadřuje papež František ve své exhortaci *Querida Amazonia* (2020): V Amazonii je mnoho společenství, která byla bez kněze i několik desítek let, a přesto si díky tanním katechetkám udržela víru (srov. QA 99–103).

3.1.2 Celibát je nepřírozený

3.1.2.1 Námitky

Celibát má negativní dopad na fyzický i psychický stav člověka a znemožňuje zrání jeho osobnosti. Z toho důvodu kněží často zahořknou, uzavřou se do samoty a nejsou schopni dále sloužit druhým s láskou. Bůh dal člověku sexualitu jako dar, kterým by se nemělo pohrdat. (srov. SC 10) S tím souvisí i riziko „útěku do manželství“ nebo zvrhnutí sexuality a následného zneužívání ze strany kněze. Kvůli celibátu jsme svědky mnohých skandálů, které pohoršují celý svět a poskvřňují Boží církev. (srov. SC 9)

3.1.2.2 Protiargumenty

Člověk není určován jen fyziologickými, psychologickými a citovými potřebami, ale dostal od Boha rozum, vůli a svobodu, které jsou součástí lidské přirozenosti, tudíž potlačování sexuálního pudu není proti přirozenosti, ale člověk může s pomocí rozumu přemýšlet o svém životě a díky svobodě a vůli se rozhodnout, jak bude žít (srov. SC 53). Člověk při rozhodnutí pro celibát dostává od Boha milost, která neničí přirozenost, ale dává nadpřirozenou sílu. Bůh nevyžaduje od člověka víc, než co je člověk schopný zvládnout. (srov. SC 51)

Celibát neznamená ignorovat sexualitu, ale zříct se jejího užívání ve prospěch vyšších věcí (srov. SC 55–56). Kněz se vzdává lidské lásky k rodině, aby ukázal vznešenější lásku ke Kristu (srov. SC 50). Celibát nebrání růstu v lásce, ale člověk k ní dozrává jiným způsobem a na jiné, duchovní rovině. Láska k Bohu a církvi není v ničem méně cenná než láska k člověku. (srov. SC 56) Pokud je kněz citově zralý, neničí celibát jeho lásku k druhým lidem, ani ji nijak neochuzuje, naopak celibát je pro něj možností, jak dát lidem veškerou svou lásku (srov. PDV 44).

Slibem čistoty se řeholníci vzdávají velmi cenných hodnot (manželství, děti, sexuality...). To ale nebrání rozvoji jejich osobnosti, naopak jim to prospívá, protože se vzdali pomíjejících dober pro dobra nepomíjející – pro Boží království. Dodržování slibu čistoty očišťuje jejich srdce, dává jim svobodu, rozpaluje v nich oheň lásky a připodobňuje je Kristu. Svým zasvěcením se neodcizují ostatním lidem ani nejsou neužiteční, naopak pomáhají ať už přímo, či nepřímo (duchovně), a budují zde společnost, která směřuje ke Kristu. (srov. LG 46) Ačkoli kněz žije celibát sám, může být neustále obklopen lidmi, ale hlavně je naplněn Bohem a jeho láskou i láskou k němu. Kristus také zažíval samotu, ale vždy věděl, že jeho nebeský Otec je s ním (srov. Jan 16,32). (srov. SC 58)

⁸² Srov. SARAH. Milovat do krajnosti. In: *Z hloubi srdce*, s. 70–72.

3 K některým námitkám proti celibátu

Podle Rottera je důležité, aby muž celibát svobodně a rozhodně přijal a nebral ho jako nepřiměřené břemeno, které brání plnému uskutečnění jeho přirozenosti a tužeb. Pokud nepozná své vnitřní tužby a nevyrovná se s nimi, nedosáhne potřebné psychické zralosti a může v důsledku tohoto konfliktu tužeb a reality zahořknout a nebýt schopen milovat. Celibát je v jistém slova smyslu utrpení, které na člověka klade velké nároky, ale není nepřekonatelný. K jeho zvládnutí také pomáhá nežít v samotě, ale obklopovat se lidmi nebo patřit do nějakého společenství. To nejdůležitější je ale vyhledávat přítomnost Boží, což může být jak v druhých lidech, tak o samotě v modlitbě. Ze vztahu s Bohem lze načerpat sílu a lásku jak k druhým lidem, tak ke zvládnutí celibátu.⁸³

Za sňatky a sexuální skandály kněží nemůže celibát. Na vině jsou buď představení seminářů, kteří nedostatečně posoudili vhodnost kandidátů kněžství, nebo kněží samotní, kteří zanedbávají svůj duchovní život (modlitbu a budování vztahu a lásky k Bohu). (srov. SC 83)

3.2 Ostatní námitky proti celibátu

3.2.1 Celibát nevychází z podstaty kněžství

3.2.1.1 Námitky

Denzler zmiňuje následující námitku: V prvních tisíci letech existence církve se kněží Západu i Východu mohli ženit. U pravoslavné a východních katolických církví není celibát povinný dodnes.⁸⁴

Kněžství nemá ontologický základ, je pouze službou, ke které člověk dostal pověření od církve. Proto nezáleží na tom, zda je kněz celibátníkem nebo ne. Podstata kněžství celibát nevyžaduje, jak je vidět v prvotní církvi (srov. 1 Tim 3,2–5; Tit 1,5–6; PO 16).

3.2.1.2 Diskuze

Sarah tvrdí, že kněžství není jen něčím navíc k tomu, čím už člověk je, ale ontologickou skutečností. Celibát není jen otázkou zdrženlivosti, ale vychází z podstaty kněze, která byla při svěcení změněna. Celibát je tedy s kněžstvím spojen ontologicky. Není to jen právní či disciplinární záležitost, ani není vyhrazen jen řeholníkům, ale všem kněžím. Relativizace celibátu redukuje kněžství na funkci, ale kněžství je životní stav.⁸⁵ S tím se shoduje tvrzení papeže Jana Pavla II.: Celibát není jen nějaká vnější zákonná norma, kterou je podmíněné kněžské svěcení, ale je to hodnota hluboce spojená se svátostí svěcení, kterou je muž připodobněn Ježíši Kristu (srov. PDV 50).

Podle Rottera by se nemělo tvrdit, že manželství a kněžství se vzájemně vylučují, protože ženatí kněží jsou jednak na Východě, jednak i v samotné římskokatolické církvi (protestantští kněží, kteří přešli ke katolictví a byli znovu vysvěceni – už jako ženatí).⁸⁶ Sarah s tímto tvrzením nesouhlasí a tvrdí, že dispens u konvertitů vychází z jedinečné situace, která se nebude opakovat. Svěcení ženatých mužů podle něj poškozují

⁸³ Srov. ROTTER. *Sexualita a křesťanská morálka*, s. 92–94.

⁸⁴ Srov. DENZLER. *Dějiny celibátu*, s. 145.

⁸⁵ Srov. SARAH. Milovat do krajnosti. In: *Z hloubi srdce*, s. 51, 62, 80 a 89.

⁸⁶ Srov. ROTTER. *Sexualita a křesťanská morálka*, s. 91.

3 K některým námitkám proti celibátu

soudržnost kněžství a v římskokatolické církvi by znamenalo doslova „zastření smyslu kněžství“.⁸⁷

3.2.2 Nekompetentnost kněží v otázce manželství

3.2.2.1 Námitka

Kněží sami nežijí v manželství, takže nejsou kompetentní manželům radit.

3.2.2.2 Protiargumenty

Kněží se setkávají s mnoha lidmi, takže znají jejich radosti a strasti a vědí, co manželé prožívají. Díky formaci, studiu a s pomocí Ducha Svatého pronikají do hloubky skutečností jako manželství nebo láska, a tak mohou pomáhat manželům a ukazovat směr, kterým má křesťanská rodina kráčet. (srov. SC 57) Pokud kněz žije celibát správně, může pomoci manželům, aby se milovali, tak jako Kristu miluje církev (srov. PDV 50).

⁸⁷ Srov. SARAH. Milovat do krajnosti. In: *Z hloubi srdce*, s. 78.

ZÁVĚR

Cílem předložené bakalářské práce bylo popsat historický vývoj celibátu u zasvěcených osob od počátku křesťanství až podnes s jeho různými důrazy, analyzovat teologické ukotvení požadavku na zavedení povinného celibátu v římskokatolické církvi a vyjádřit se k některým námitkám proti celibátu. Domnívám se, že tento cíl byl naplněn.

V první části první kapitoly, která pojednává o odkazu Ježíše Krista a na něj navazujícího apoštola Pavla, byly nejprve popsány společenské podmínky, ve kterých se křesťanství zrodilo, poté byl ukázán Ježíšův přístup k ženám, který byl za daných podmínek přímo revoluční, protože Ježíš ženy vyzdvihoval z jejich podřadného postavení ve společnosti a zrovnoprávňoval je s muži. Dále je zmíněn apoštol Pavel, který sám žil v celibátu a s vidinou blízkého druhého Kristova příchodu ho doporučoval i druhým. Druhá část první kapitoly referuje o křesťanech, kteří přišli po Pavlovi. Tito chápali manželství jako něco podřadného ve srovnání s celibátem, proto také vzniklo asketické hnutí, a pokud někdo chtěl být představeným obce nebo předsedat bohoslužbám, musel žít ve zdrženlivosti, třebaže měl manželku.

Křesťanství se z Palestiny šířilo do okolního světa, kterému se nakonec přizpůsobilo mimo jiné v tom, že ženy ztratily svou rovnoprávnost s muži a z veřejného života se přesunuly zpět do domácností. Není bez zajímavosti, že první generace křesťanů neměly žádné kněze ani biskupy. Neexistovala církevní hierarchie jako dnes, protože Ježíš učinil konec starozákonnímu kněžství, které mělo kultovní a obětní charakter. V prvních křesťanských obcích si byli všichni křesťané rovni (i muži s ženami). Postupně se však ze starších (presbyterů) stali kněží (sacerdoti) a z dohlížitelů (episkopů) biskupové, kteří byli postupně povyšováni nad ostatní lidi (laiky).

Z již zmíněného asketického hnutí vzešly některé skupiny křesťanů ovlivněné významnými mysliteli, kteří vzali vážně slova sv. Pavla o celibátu (viz 1 Kor 7) a domnívali se, že paruzii uspíší, když se všichni zřeknou užívání své sexuality. Podobně smýšleli církevní otcové, o kterých referuje třetí část první kapitoly. Někteří asketové na Blízkém východě odešli na poušť, aby se vymanili z vlivů a pokušení světa a bojovali se svou žádostivostí. Tito pouštní otcové a jejich následovníci dali vzniknout mnišství. Zakládali kláštery, které se později dostaly i na Západ.

První kapitola uvedla čtenáře do problematiky vnímání sexuality, zdrženlivosti, případně celibátu u křesťanů v prvních čtyřech staletí existence církve. Z napsaného vyplývá, že prvotní křesťané měli tendenci upozadovat tělesnost a vyzdvihoval duchovnost, kterou se přiblíží Bohu. Vše hmotné a tělesné (tudíž i sexualita) bylo vnímáno jako něco podřadného, co člověka od Boha spíše vzdaluje.

Druhá kapitola ve své první, historické části popisuje nejdříve utváření hierarchie (viz výše) v prvotní církvi – lid, jáhni, kněží a biskupové – která je v církvi platná dodnes. Poté zmiňuje první zavádění celibátu v místních církvích (Španělsko kolem roku 300). Po Ediktu milánském (313), kdy církev přestala být pronásledovaná a začalo do ní vstupovat mnoho lidí, přišlo o několik staletí později do Evropy mnišství, které ale nemělo asketický charakter jako na Východě, tudíž se mnohé kláštery spřáhly se světskými institucemi, hromadily majetky a bujelo v nich smilstvo. Tomu učinil přítrž reformní papež Řehoř VII., který v 11. století započal reformu jak mnišství, tak i církve.

Požadoval odříkavý způsob života pro všechny duchovní (i v oblasti sexuality). Jeho nástupci v reformě pokračovali, až byl na prvních dvou lateránských koncilech zaveden povinný celibát pro kněze a mnichy.

V novověku přišla reformace, při které někteří křesťané obviňovali církev, že se odklonila od svého původního poslání – vznik hierarchie, omezení se na vysluhování svátostí, institucionalizace... Na to reagoval tridentský koncil (1545–1563), který upevnil pojetí kněžství a prohlásil, že tuto svátost ustanovil Ježíš Kristus. Po čtyřech letech byl svolán druhý vatikánský koncil, který vyrovnal propastný rozdíl mezi kněžími a laiky, ale zákon celibátu nezrušil, jak mnozí v církvi předpokládali, nýbrž ho znovu potvrdil.

Ve druhé části druhé kapitoly jsou uvedeny teologické důvody pro celibát: Celibátem se kněz připodobňuje Ježíši Kristu, který je vzor kněžství a žil zdrženlivě. Celibát je svobodně přijatý dar, který člověka přibližuje Bohu. Rozhodnutím pro celibát se člověk zřekne všeho pozemského pro Boží království. Celibát má též eschatologický rozměr, protože člověk, který nežije pohlavně, je jako anděl a už zde na zemi zakouší nebe. Z praktických důvodů jsou nejvýznamnější čas a svoboda. Kněz, který není zatížen starostmi o rodinu, má víc času pro druhé lidi, kterým je pastýřem, a také pro osobní budování vztahu s Bohem (v modlitbě či četbě Písma). Celibátník, který není navázán na svou rodinu, může být kdykoli poslán svým nadřízený kamkoli jinam a v případě pronásledování může snáze nasadit i svůj život pro Ježíše Krista.

Dále byla svátost svěcení s ohledem na celibát srovnána se svátostí manželství. Papež Benedikt XVI. tvrdí, že kněz nemůže přijmout obě tyto svátosti najednou, protože obě vyžadují naprosté sebedarování. Kněz se má plně darovat církvi, která je jeho „manželkou“. Kněžství je vlastně naplněním duchovního manželství s církvi – stejně jako Ježíš má za manželku církev, za kterou se plně vydal. Díky svátosti eucharistie, kterou kněz slaví (nejlépe každý den), si při proměňování připomíná význam svého celibátu, protože stejně jako Ježíš vydal své tělo za nás, i kněz vydává každý den své tělo za církev.

Ve druhé kapitole byl dokončen historický exkurz na téma celibátu. Postupem času církev na Západě ochabla v horlivém následování Krista a sepjala se se světem. Proto v 11. století vzniklo mnišské reformní hnutí, které usilovalo o obrodu církve. Roku 1139 byl na druhém lateránském concilu zaveden povinný celibát římskokatolických kněží, který byl pozdějšími koncily vždy potvrzen, a platí tak v církvi dodnes. V práci byly dále uvedeny hlavní teologické a praktické důvody zavedení této podmínky pro kněžské svěcení.

Třetí kapitola se věnuje námitkám proti celibátu a jeho obhajobě. Nejčastějšími dvěma námitkami proti zákonnému celibátu je nedostatek kněží a negativní účinky na zdraví celibátníka. Proti-celibátní strana zdůvodňuje stále se snižující počet kněží v církvi především celibátem. Kdyby byl celibát dobrovolný, mnohem více mužů by se rozhodlo přijmout svěcení, což by povzneslo celou církev a umožnilo misie tam, kde teď pro nedostatek kněží nejsou možné nebo musí skončit. Pro-celibátní strana tvrdí, že počet kněží by se „zdobrovolněním“ celibátu výrazně nezvýšil, že je to spíše záležitost předávání víry v rodinách a že kněží ubývá, protože ubývá i víry ve světě.

Dalším důvodem pro zrušení povinného celibátu je podle jeho odpůrců psychofyzická újma, kterou lidem žijícím zdrženlivě přivozuje. Celibátník nemůže jako

osobnost dozrát, pokud nežije i pohlavním životem. Jeho tužby jsou v konfliktu s realitou, kterou musí snášet v samotě, a může zahořknout nebo dokonce odejít z kněžství. Tyto konflikty nežádka vyústí ve smilstvo či nějakou deviaci, jejímž následkem může být sexuální zneužívání. Protiargumentem na toto tvrzení je, že kandidáta nikdo nenutí, aby přijal kněžské svěcení, které je podmíněné celibátem. Rozhoduje se pro přijetí kněžství se vším, co zahrnuje, zcela vědomě a dobrovolně. Vyžaduje to od něj sice nemalé odříkání, které ale není nepřekonatelné. Pokud člověk své tužby zná, může se s nimi vyrovnat a naplnit je na duchovní rovině. Tak může růst v lásce k Bohu a lidem. Zvládnutá zdrženlivost celibátníka povznáší a pomáhá mu plně žít jeho duchovní povolání.

Další námitky proti celibátu obsahují tvrzení, že celibát nevychází z podstaty kněžství a že kněží nejsou kompetentní v otázkách manželství. U první zmíněné námitky je poukazováno na ženaté kněze z jiných církví a také na fakt, že celibát duchovních nebyl v církvi ustanoven již Ježíšem Kristem (kněží i biskupové se v prvním tisíciletí ženili), ale byl zaveden až v průběhu času, a pro celou církev až ve 12. století. Druhá strana na to reaguje poukazem na svátost svěcení, při které se mění podstata lidské duše. Druhá námitka se opírá o to, že kněz, který nemá osobní zkušenost života v manželství, nemůže manžele dobře chápat a případně jim dávat rady do manželství. Protiargumentem je, že díky studiu skutečnosti manželství a podnětům získaným od mnoha manželských párů, se kterými se kněz setkává, může kněz získat velmi dobré povědomí a porozumění manželství a je tak schopen i manželům ukazovat cestu.

V třetí kapitole byly uvedeny nejčastější a nejzávažnější námitky proti povinnému celibátu římskokatolických kněží, o kterém se dnes v církvi tak hojně diskutuje, protože je některými vnímán jako příčina úbytku kněží a nových kněžských povolání, případně jako zdroj psychofyzických problémů celibátních kněží. Jednotlivé námitky byly vždy vyjmenovány a vysvětleny a poté byl podán odpovídající protiargument ze strany církevních autorit.

V této práci jsem – už z důvodu jejího rozsahu – nemohl ani zdaleka postihnout všechny aspekty, které by pro pochopení problematiky celibátu byly relevantní. Vyčerpávající pojednání však není a nemohlo být smyslem mé bakalářské práce. Šlo mi o to, abych otázku po požadavku celibátu u osob zasvěcených zasadil do historického kontextu a širších teologických souvislostí. V předložené práci jsem chtěl věcně a fundovaně poukázat na závažnost a oprávněnost požadavku celibátu v římskokatolické církvi.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Církevní dokumenty

- FRANTIŠEK. *Amoris laetitia = Radost z lásky: posynodální apoštolská exhortace o lásce v rodině*. Přeložil Jaroslav BROŽ. Praha: Paulínky, 2016. ISBN 978-80-7450-225-5.
- FRANTIŠEK. *Querida Amazonia = Milovaná Amazonie: posynodální apoštolská exhortace*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2020.
- JAN PAVEL II. *Pastores dabo vobis: posynodální apoštolská adhortace Jana Pavla II.: o výchově kněží v současných podmínkách – z 25. března 1992*. Přeložil Damián NĚMEC. Praha: Zvon, 1993. ISBN 80-7113-070-2.
- Lumen gentium. In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Přeložil Oto MÁDR. Praha: Zvon, 1995, s. 29–100. ISBN 80-7113-089-3.
- Optatam totius. In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Přeložil Oto MÁDR. Praha: Zvon, 1995, s. 339–359. ISBN 80-7113-089-3.
- PAVEL VI. *Encyklika Pavla VI.: o kněžském celibátu z 24. června 1967 = Sacerdotalis caelibatus*. Prac. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000.
- Perfectae caritatis. In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Přeložil Oto MÁDR. Praha: Zvon, 1995, s. 361–378. ISBN 80-7113-089-3.
- Presbyterorum ordinis. In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Přeložil Oto MÁDR. Praha: Zvon, 1995, s. 299–337. ISBN 80-7113-089-3.

Ostatní literatura

- ABBOTT, Elizabeth Louise. *Historie celibátu*. Přeložila Hana VOLEJNÍKOVÁ. Praha: BB art, 2005. ISBN 80-7341-560-7.
- BALABÁN, Milan. *Hebrejské člověkosloví*. Praha: Herrmann a synové, 1996.
- BENEDIKT XVI. Katolické kněžství. In: *Z hloubi srdce*. Nová Ves pod Pleší: Hesperion, 2020, s. 21–45. ISBN 978-80-88353-05-8.
- BROWN, Peter. *Tělo a společnost: muži, ženy a sexuální odříkání v raném křesťanství*. Přeložila Eva LAJKEPOVÁ. Brno: CDK Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. ISBN 80-85959-72-0.
- DENZINGER, Heinrich a HÜNERMANN, Peter. *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*. Quarta edizione. Bologna: Grafiche Dehoniane, 2001. ISBN 88-10-20562-6.
- DENZLER, Georg. *Dějiny celibátu*. Přeložili Jan ŽÁK, Anna Marie HALASOVÁ a František PALA. Brno: CDK Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. ISBN 80-85959-61-5.
- JEDIN, Hubert. *Malé dějiny koncilů*. Přeložil Karel DOLISTA. Praha: ÚCN Ústřední církevní nakladatelství, 1990.

Seznam použitých zdrojů

- Jeruzalémská bible: Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou.* Přeložili František Xaver HALAS a Dagmar HALASOVÁ. Praha: Krystal OP, 2009. ISBN 978-80-7195-289-3.
- MARKSCHIES, Christoph. *Mezi dvěma světy: dějiny antického křesťanství.* Přeložila Kateřina RYNEŠOVÁ. Praha: Vyšehrad, 2005. Světová náboženství [Vyšehrad, ediční řada]. ISBN 80-7021-775-8.
- POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel.* 4. vyd. Praha: Krystal OP, 2010. Teologie. ISBN 978-80-87183-21-2.
- POWER, David Noel. Kněžství. In: FIORENZA, Francis Schüssler a GALVIN, John Patrick, ed. *Systematická teologie III: římskokatolická perspektiva.* Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000, s. 105–118. ISBN 80-85959-56-9.
- ROTTER, Hans. *Sexualita a křesťanská morálka.* Praha: Vyšehrad, 2003. Cesty. ISBN 80-7021-669-7.
- RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského: historicko-teologický úvod do Nového zákona.* Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1465-6.
- RYŠKOVÁ, Mireia. *Pavel z Tarsu a jeho svět.* Praha: Karolinum, 2014. Teologie. ISBN 978-80-246-2333-7.
- SARAH, Robert. Milovat do krajnosti. In: *Z hloubi srdce.* Nová Ves pod Pleší: Hesperion, 2020, s. 47–99. ISBN 978-80-88353-05-8.
- SARAH, Robert a BENEDIKT XVI. Ve stínu kříže. In: *Z hloubi srdce.* Nová Ves pod Pleší: Hesperion, 2020, s. 101–106. ISBN 978-80-88353-05-8.
- ŠPIDLÍK, Tomáš. *Spiritualita křesťanského Východu: mnišství.* Přeložil Juvenál Antonín VALÍČEK. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2004. Dílo Tomáše Špidlíka [Refugium Velehrad-Roma, edice]. ISBN 80-86715-16-7.

SEZNAM ZKRATEK

Zkratka	Význam
AL	FRANTIŠEK. <i>Amoris laetitia = Radost z lásky: posynodální apoštolská exhortace o lásce v rodině</i> . Přeložil Jaroslav BROŽ. Praha: Paulínky, 2016. ISBN 978-80-7450-225-5.
DENZ	DENZINGER, Heinrich a HÜNERMANN, Peter. <i>Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum</i> . Quarta edizione. Bologna: Grafiche Dehonianae, 2001. ISBN 88-10-20562-6.
LG	Lumen gentium. In: <i>Dokumenty II. vatikánského koncilu</i> . Přeložil Oto MÁDR. Praha: Zvon, 1995, s. 29–100. ISBN 80-7113-089-3.
OT	Optatam totius. In: <i>Dokumenty II. vatikánského koncilu</i> . Přeložil Oto MÁDR. Praha: Zvon, 1995, s. 339–359. ISBN 80-7113-089-3.
PC	Perfectae caritatis. In: <i>Dokumenty II. vatikánského koncilu</i> . Přeložil Oto MÁDR. Praha: Zvon, 1995, s. 361–378. ISBN 80-7113-089-3.
PDV	JAN PAVEL II. <i>Pastores dabo vobis: posynodální apoštolská adhortace Jana Pavla II.: o výchově kněží v současných podmínkách – z 25. března 1992</i> . Přeložil Damián NĚMEC. Praha: Zvon, 1993. ISBN 80-7113-070-2.
PO	Presbyterorum ordinis. In: <i>Dokumenty II. vatikánského koncilu</i> . Přeložil Oto MÁDR. Praha: Zvon, 1995, s. 299–337. ISBN 80-7113-089-3.
QA	FRANTIŠEK. <i>Querida Amazonia = Milovaná Amazonie: posynodální apoštolská exhortace</i> . Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2020.
SC	PAVEL VI. <i>Encyklika Pavla VI.: o kněžském celibátu z 24. června 1967 = Sacerdotalis caelibatus</i> . Prac. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000.

ABSTRAKT

Cílem této práce je popsat historii celibátu v římskokatolické církvi, uvést důvody, proč byl celibát zaveden jako povinný pro zasvěcené osoby, a vyjádřit se k námitkám proti němu. Historie celibátu byla popsána od Ježíše Krista až po druhý vatikánský koncil, byly uvedeny teologické i praktické důvody celibátu a také nejčastější námitky proti němu s argumenty církevních autorit, které celibát obhajují.

Církev od svého počátku tendovala k zavedení celibátu, ale jako povinnost ho zavedla až v roce 1139 na druhém lateránském koncilu. Všechny následující koncily tento zákon potvrdily. Hlavním teologickým důvodem pro celibát je vzor v Ježíši Kristu a z praktických důvodů je to především svoboda a čas, díky kterým se celibátník může naplno věnovat Bohu, respektive církvi.

Klíčová slova: celibát; zdrženlivost; sexualita; historie celibátu; zavedení celibátu; povinný celibát; důvody celibátu; námitky proti celibátu

Bibliografická citace práce

MATYSKA, Stanislav. *Celibát u zasvěcených osob*. České Budějovice 2021. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologických věd. Vedoucí práce Mgr. Lucie Kolářová, Dr. theol.

ABSTRACT

Celibacy at consecrated persons

The aim of this thesis is to describe the history of celibacy in the Roman Catholic Church, to state the reasons why celibacy was introduced as obligatory for persons in consecrated life, and to comment on objections to it. There was described the history of celibacy from Jesus Christ to the Second Vatican Council, the theological and practical reasons for celibacy were given, as well as the most common objections to it with the arguments of the ecclesiastical authorities that defend celibacy.

From its inception, the Church tended to introduce celibacy, but did not introduce it as a duty until 1139 at the Second Lateran Council. All subsequent councils have confirmed this law. The main theological reason for celibacy is the paragon in Jesus Christ, and for practical reasons it is above all freedom and time, thanks to which the celibate can devote himself fully to God or the Church.

KEY WORDS: celibacy; abstinence; sexuality; history of celibacy; introduction of celibacy; mandatory celibacy; reasons for celibacy; objections to celibacy